

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Історичний факультет
Кафедра історіографії, джерелознавства та археології

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи бакалавра
на тему: «Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна як центр збереження і
актуалізації університетської пам'яті (1972 – 2022)»

Виконав: студент бакалаврату
заочної форми навчання
напряму підготовки (спеціальності)
032 – історія та археологія

Бойко Іван Євгенович

Керівник: к.і.н., доц. Кісельова Юлія Анатоліївна

Рецензент: к.і.н., доц. Іващенко Вікторія Юріївна

Харків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАСНУВАННЯ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УНІВЕРСИТЕТУ.....	11
1.1 Музей історії університету – один з перших університетських музеїв України при вищих навчальних закладах.....	11
1.2 Реекспозиції Музею історії університету в ХХІ столітті	14
1.3 Сучасний етап Музею історії університету (2013 – 2022).....	23
РОЗДІЛ 2. МУЗЕЙ ІСТОРІЇ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ЦЕНТР ЗБЕРЕЖЕННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПАМ’ЯТІ	31
2.1 Формування і шляхи поповнення фондів Музею історії університету.....	31
2.2 Характеристика фондів Музею історії університету.....	37
РОЗДІЛ 3. МУЗЕЙ ІСТОРІЇ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ЦЕНТР АКТУАЛІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПАМ’ЯТІ.....	45
3.1 Експозиційна, виставкова та екскурсійна діяльність Музею історії університету.....	45
3.2 Наукова, навчальна і проєктна форми роботи Музею історії університету.....	54
3.3 Просвітницька і самопрезентаційна діяльність Музею історії університету.....	59
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	66
РЕЗЮМЕ.....	78
SUMMARY.....	79

ВСТУП

Актуальність теми. В грудні 2022 року Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна відсвяткував своє 50-річчя. Один з перших університетських музеїв України при вищих навчальних закладах Музей історії університету є візитною карткою не тільки Каразінського університету, а й міста взагалі. Музей історії університету відвідують, як студенти, викладачі і різноманітні делегації, у тому числі іноземні, так і харків'яни, насамперед старшокласники, і гості міста. Презентація університетського минулого в приміщенні Музею історії і різні форми роботи музейних співробітників впливають на формування сприйняття про Каразінський університет в його відвідувачів, тобто виконують самопрезентаційну функцію для навчального закладу. Крім цього він відіграє важливу комунікативну функцію, поєднуючи всередині різні структурні підрозділи (вимір «університетська корпорація»), різні покоління університетських людей (абітурієнти-студенти-викладачі/співробітники-випускники), університетське середовище з зовнішнім світом (взаємозв'язок університету і міста). Після повномасштабного вторгнення в Україну Каразінський університет на сьогодні є найбільш постраждалим закладом освіти (за кількістю пошкоджених і зруйнованих будівель) і відповідає на виклики військового часу. Але саме Музей історії університету буде формувати університетську пам'ять про ці події і тому важливо подивитися на традицію цього процесу, визначити її сталість та особливості.

Об'єктом дослідження є Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Предметом дослідження є діяльність Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна спрямована на збереження і актуалізацію університетської пам'яті, а саме науково-фондова, експозиційно-виставкова, навчальна, проектна, просвітницька і самопрезентаційна форми роботи його співробітників.

Хронологічні межі роботи охоплюють період функціонування Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна від 1972 р. до 2022 р., тобто нижня хронологічна межа визначається роком створення Музею історії університету, верхня

хронологічна межа – 2022 роком, в грудні якого він відсвяткував свій 50-річний ювілей.

Територіальні межі роботи охоплюють місто Харків, де знаходиться Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна, але не обмежується цією територією, адже завдяки різним формам роботи працівників створюється його віртуальний простір.

Метою роботи є дослідження становлення та розвитку діяльності Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна в період 1972 – 2022 рр. Для досягнення поставленої мети нами було поставлено декілька **дослідницьких завдань**:

- охарактеризувати етапи становлення та розвитку Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна;
- показати роль Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна в збереженні університетської пам'яті;
- визначити особливості формування і шляхи поповнення фондів;
- розглянути характеристику фондів Музею історії університету;
- виокремити форми роботи колективу Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна, спрямовані на актуалізацію університетської пам'яті.
- дослідити які в діяльності Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна застосовуються механізми для актуалізації університетської пам'яті.

Історіографічний огляд літератури. На сьогодні Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна ще не ставав об'єктом дисертаційного дослідження чи якогось узагальнюючого видання, в якому б одночасно розкривалися і сюжети, пов'язані з його створенням і етапами розвитку, і характеризувалася з різних боків його діяльність. Насамперед дослідниками Музею історії університету стали його співробітники різних років. Так, з нагоди 35-річчя і 40-річчя співробітники підготували декілька статей, в яких навели короткий огляд історії структурного підрозділу і актуальні напрямки роботи¹.

---

¹ Іващенко В. Ю., Калініченко І. В., Марченко О. С. Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: історія, сьогодення, перспективи (до 40-річчя з дня урочистого відкриття) // «Луньовські читання». Матеріали науково-практичних семінарів (2010 – 2014 рр.). Харків, 2014. С. 106–114; Музей історії

Після 2013 року кількість статей, присвячених Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна суттєво зросла, що з одного боку було пов'язано з активізацією наукової діяльності його співробітників взагалі, з іншого боку з їхньої участю щорічній музеєзнавчій конференції «Луньовські читання», де вони ділилися з колегами досвідом Музею історії. Наукові співробітники виступали з доповідями, в яких розкривали ту чи іншу форму діяльності музею історії, окреслювали проблеми і перспективи розвитку¹.

Звісно діяльність Музею історії університету, як одного із важливих університетських структурних підрозділів, враховуючи його функції (презентаційну, просвітню, охороно-зберігаючу, виховну), знайшла своє відображення в книгах з історії Каразінського університету: «Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за 200 років»², «Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна: хроніка подій (1991 – 2014)»³, «Класика, що випереджає час: до 215-річчя Каразінського університету»⁴. При цьому спостерігається зміна в презентації Музею історії в університетських виданнях – в перших двох випадках автори лише фіксують інформацію про музей, натомість в книзі «Класика, що випереджає час: до 215-річчя Каразінського університету» показана саме роль університетських музейних і культурних підрозділів у формуванні університетської пам'яті, корпоративного середовища і символічного простору.

Джерельна база. Всю сукупність джерел, залучених до дослідження, можна поділити на кілька груп: 1) діловодна документація, пов'язана з діяльністю Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна (плани, звіти, довідки, каталоги виставок, інформаційно-аналітичні матеріали); 2) нормативно-правова

Харківського університету : буклет. / уклад. : В. Ю. Іващенко, І. В. Калініченко, О. С. Марченко, Є. П. Пугач ; фото: Є. В. Симоновський. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 14 с.

¹ Іващенко В. Ю., Калиниченко І. В. Роль Ассоциации вузовских музеев г. Харькова в консолидации музейного сообщества // VII Луньовські читання. Музейний колектив і його проблеми. Матеріали науково-практичного семінару 24 березня 2016 року / Укл. О. Г. Павлова. Харків, 2017. С. 140–147; Красько О. І. Досвід використання програмного забезпечення «Хронозум» у виставковій діяльності Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна // «Луньовські читання». Матеріали науково-практичних семінарів (2010 – 2014 рр.). Харків, 2014.

² Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за 200 років / В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев [та ін.]. Харків: Фоліо, 2004. 750 с.

³ Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна: хроніка подій (1991 – 2014) / уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, Ю. А. Кісельова, С. М. Куделко, В. О. Куліков. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 92 с.

⁴ Класика, що випереджає час: до 215-річчя Каразінського університету / редкол.: В. С. Бакіров (гол. ред.) та ін. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. 212 с.

документація, яка регламентує діяльність музеїв при вищих навчальних закладах (закони, положення, статuti); 3) періодика й особливо університетська періодика (газета «Харківський університет», науково-популярний журнал «Universitates»); 4) відеоджерела (фільм, відеоінтерв'ю, відеосюжети харківського телебачення); 5) візуальні джерела (фотографії, ескізний проєкт реекспозиції Музею історії Каразінського університету від архітектора О. Є. Фондорко); 6) офіційні сторінки Музею історії Каразінського в соціальних мережах – Facebook і Instagram; 7) експозиція Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Насамперед діяльність Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна відображена в документації, яку створює сам музей. Залежно від спрямованості встановлених ними комунікаційних зв'язків можна виокремити дві такі групи – внутрішню і зовнішню діловодну документацію. Внутрішня документація, пов'язана з організацією різних форм роботи співробітників Музею історії і створюється для внутрішнього використання – це каталоги виставок¹, фототеки², бібліотеки³, описи фондів⁴, довідки⁵. Плани роботи⁶ і звіти⁷ є елементами загальноуніверситетської діловодної документації, створюються співробітниками на запит різних структурних підрозділів з обов'язковою періодичністю. Нажаль, в фондах Музею історії не зберіглися плани і звіти за всі роки існування Музею. В такому випадку ми зверталися до інформаційно-аналітичних матеріалів Каразінського університету, які щорічно публікуються

¹ Загальний каталог виставок (2005 – 2022) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

² Опис фотоархіву // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів; Опис фотоархіву С. П. Солонського (2012 – 2018) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

³ Бібліотека Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

⁴ Каталог фондів Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

⁵ Довідка-характеристика про діяльність Музею історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

⁶ Плани роботи Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна (2003 – 2022) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

⁷ Звіти з наукової роботи Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна (2003 – 2022) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

на сайті (до цього видавалися в друкованому вигляді)¹. Оскільки в них відображено як діяльність університету взагалі, так і його окремих підрозділів.

Для розкриття питання становлення і розвитку Музею історії університету важливе значення мали відеоінтерв'ю з університетськими людьми, зокрема з В. І. Астаховою², В. С. Бакіровим³, В. Ю. Іващенко⁴, І. В. Калініченко⁵, С. М. Куделком⁶, О. Г. Павловою, С. І. Посоховим⁷, Є. П. Пугачем⁸, О. Є. Фондоркою⁹, записані старшим науковим співробітником Музею історії університету Красько Ольгою для фільму «Музей історії Каразінського університету: час, люди, події»¹⁰ (2022).

Також до дослідження було залучено відеосюжети харківського телебачення, присвячені Музею історії університету – випуск програми «Грані історії»¹¹ (2017), репортажі з заходів, інтерв'ю з співробітниками Музею історії

¹ Інформаційно-аналітичні матеріали за підсумками 2000/2001 навчального року / За заг. ред. В. С. Бакірова. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2001. 98 с.; Інформаційно-аналітичні матеріали за підсумками 2001/2002 навчального року / За заг. ред. В. С. Бакірова. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2002. 106 с.; Інформаційно-аналітичні матеріали за підсумками 2002/2003 навчального року / За заг. ред. В. С. Бакірова. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2003. 104 с.

² Інтерв'ю з В. І. Астаховою, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 14 арк.

³ Інтерв'ю з В. С. Бакіровим, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 12 арк.

⁴ Інтерв'ю з В. Ю. Іващенко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 18 арк.

⁵ Інтерв'ю з І. В. Калініченко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 16 арк.

⁶ Інтерв'ю з С. М. Куделко і О. Г. Павловою, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 18 арк.

⁷ Інтерв'ю з С. І. Посоховим, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 15 арк.

⁸ Інтерв'ю з Є. П. Пугачем, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 15 арк.

⁹ Інтерв'ю з О. Є. Фондоркою, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 9 арк.

¹⁰ Музей історії Каразінського університету: час, люди, події (до 50-річчя) // YouTube Музею історії Каразінського університету. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=4a7RHXoYTDQ&t=4457s> (дата звернення: 10.02.2023).

¹¹ «Грані історії»: випуск про Музей історії університету. 2017 // YouTube Музею історії Каразінського університету. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=1cy00PzevVE&list=PLUQ6PC0QWSbd3F-qWqCF0DTEUkTF15FXO> (дата звернення: 10.02.2023).

університету. Більшість відеосюжетів була створена МГ «Об'єктив»¹, «Слобожанщина online»², «ИНФОРМБЮРО»³.

В періодиці, особливо на сторінках університетських видань (газета «Харківський університет»⁴, науково-популярний журнал «Universitates»⁵) міститься інформація про тимчасові виставки, організовані перформанси і акції Музею історії університету, відгуки відвідувачів.

В дослідженні було залучено візуальні джерела – фотографії⁶, які ілюструють різні події з історії структурного підрозділу, показують, які відбулися зміни в експозиції внаслідок декількох реекспозицій. Унікальним джерелом став наданий архітектором О. Є. Фондорко⁷ ескізний проєкт 3D-візуалізації майбутньої музейної зали, який вона підготувала для конкурсу в 2004 році.

Для вирішення завдань, пов'язаних з дослідженням просвітницької і самопрезентаційної діяльності Музею історії університету аналізувалися офіційні сторінки в соціальних мережах. Відомо, що культурні установи використовують соціальні мережі як майданчик самопрезентації. Через відсутність сайту з 2015 року Музей історії університету активно веде Facebook⁸ і Instagram⁹, публікуючи інформацію про тимчасові виставки, проєкти, акції,

¹ Про урочисті заходи, присвячені Дню пам'яті та примирення, Дню Перемоги над нацизмом у сюжеті МГ «Об'єктив». 2018 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів; Про ювілей Музею історії університету у сюжеті МГ «Об'єктив». 2017 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

² Про загальноміську виставку унікальних експонатів вузівських музеїв Харкова в сюжеті «Слобожанщина online». 2017 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

³ Про виставку «Історія стійкого солдата – від ХІХ ст. до нашого часу» у сюжеті «ИНФОРМБЮРО». 2016 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів; Про виставку «Світ університетських речей» у сюжеті «ИНФОРМБЮРО». 2016 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

⁴ Харківський університет (серія статей «Музей історії – 40!»). 2012. 1 грудня, 25 грудня; 2013. 29 січня, 12 лютого, 26 березня; Астахова В. Сторінки університетської історії // Харківський університет. 1977. 20 вересня; Перший! (інтерв'ю з В. І. Астаховою) // Харківський університет. 2012. 25 грудня.

⁵ Тарапова Е. І. Здець «вечность, и короткий миг, и радость жизни, и страданье...». О Музее истории ХНУ имени В. Н. Каразина // UNIVERSITATES. 2004. №4. С. 39–46.

⁶ Фотоархів Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

⁷ Ескізний проєкт інтер'єрів Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна архітектора О. Є. Фондорко // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

⁸ Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/profile.php?id=100057421121348> (дата звернення: 18.02.2023).

⁹ Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Instagram. URL : https://www.instagram.com/kharkiv_university_history_mus/ (дата звернення: 18.02.2023).

презентуючи власні музейні продукти, в тому числі інформаційні – пости, присвячені історії університету і його діячам.

Методологія та методи дослідження. В основу було покладено підхід «memory studies», який включає напрацювання в області «політика пам'яті» і публічної історії. В контексті зазначеного підходу музеї розглядаються як важливі центри формування культурної та комунікативної пам'яті суспільства. В роботах дослідників музеї постають як «мнемонічні машини»¹ або «матеріальне втілення колективної пам'яті»², «пам'ятні книги людства»³. Тобто Музей історії університету нами було розглянуто як інструмент формування університетської пам'яті. Натомість в межах публічної історії Музей історії університету розглядається як простір презентації й актуалізації університетської пам'яті⁴.

Для вирішення поставлених у дослідженні завдань використовувалися загальнонаукові принципи дослідження. Принцип історизму дозволив реконструювати етапи становлення та розвитку Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна; принцип системності дав можливість поглянути на діяльність Музею історії університету як на цілісний процес, що включає різні напрямки спрямовані на збереження та актуалізацію університетської пам'яті. Принцип міждисциплінарності забезпечив можливість застосування теорій та методів інших наук.

Під час виконання дослідження застосовувалися загальнонаукові, спеціально-історичні та конкретно-історичні методи. Із загальнонаукових було залучено методи класифікації, аналізу, синтезу, індукції, дедукції. Серед конкретно-історичних методів були використані історико-порівняльний, історико-типологічний та історико-генетичний. Історико-типологічний метод дав змогу визначити форми роботи співробітників Музею історії завдяки яким формується й актуалізується університетська пам'ять. Історико-порівняльний

---

¹ Ассман Я. Культурная память. Письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности. Москва : Языки славян. культуры, 2004. 368 с.

² Хальбвакс М. Коллективная и историческая память / пер. с франц. М. Г. // Неприкосновенный запас. 2005. № 2–3. С. 8–27.

³ Нора П. Франция-память. Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 1999. 328 с.

⁴ T. Cauvin. Public History A Textbook of Practice. Routledge, 2022. 228 p.; Hamilton P. Oxford Handbook of Public History. Oxford, 2022. 568 p.

метод дозволив порівняти як Музей історії університету формував і актуалізував університетську пам'ять на різних етапах свого розвитку. За допомогою історико-генетичного методу було простежено зміни в організації діяльності, спрямованої на збереження та актуалізацію університетської пам'яті.

Наукова новизна роботи полягає у наступному:

-вперше було систематизовано матеріали про Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна та зроблена спроба підготувати видання, присвячене його становленню і розвитку в період 1972 – 2022;

-було з'ясовано за допомогою яких форм роботи і механізмів співробітники Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна займаються збереженням і актуалізацією університетської пам'яті;

-схарактеризовано роль Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна в збереженні та актуалізації університетської пам'яті протягом 1972 – 2022 рр.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання результатів нашого дослідження для підготовки видання, присвяченого історії і розвитку Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна з нагоди його 50-річчя.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки були використані при підготовці фільму «Музей історії Каразінського університету: час, люди, події (до 50-річчя)» (грудень 2022 р.).

Структура роботи. Дослідження структурно поділено на вступ, а також три розділи, що зумовлено поступовістю вирішення дослідницьких завдань і досягнення поставленої мети. Таким чином, у першому розділі було прослідковано становлення та розвиток Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна протягом 1972 – 2022 рр. У другому розділі окреслено особливості формування і шляхи поповнення фондів, надано характеристику фондів. У третьому розділі ми визначили форми роботи співробітників Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна, спрямовані на актуалізацію університетської пам'яті, дослідили які для цього застосовуються механізми. Завершенням роботи є висновки, де зазначені результати нашого дослідження, та список використаних джерел та літератури.

РОЗДІЛ І. ЗАСНУВАННЯ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УНІВЕРСИТЕТУ (1972 – 2022)

Підрозділ 1. Музей історії університету – один з перших університетських музеїв України при вищих навчальних закладах

Наприкінці грудня 2022 року Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна відсвяткував свій 50-річний ювілей. З цієї нагоди на офіційному каналі Музею історії університету в YouTube було презентовано фільм «Музей історії Каразінського університету: час, люди, події» (2022)¹, до якого увійшли розмови старшого наукового співробітника Музею історії університету Красько Ольги з університетськими людьми про становлення і віхи розвитку Музею історії Каразінського університету, зокрема інтерв'ю з В. І. Астаховою, В. С. Бакіровим, В. Ю. Іващенко, С. М. Куделком, О. Г. Павловою, С. І. Посоховим, Є. П. Пугачем, О. Є. Фондоркою.

Ідея заснування музею виникла ще в післявоєнні роки, одним із перших її висловив ректор І. М. Буланкін. Робота зі збору матеріалів для музею велася протягом багатьох років, але систематизація цих матеріалів, підготовка експозиції, формування фондів здійснювалися вкрай повільно та хаотично.

Вона набула свого втілення лише в 1972 р. у зв'язку із проведенням заходів до 50-річчя створення СРСР. Наказом ректора В. І. Хоткевича від 25 листопада 1971 року була організована ініціативна група для створення Музею історії університету на чолі з доцентом В. І. Астаховою (нині – доктор історичних наук, професор, почесний ректор Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»). У своєму вітальному листі з нагоди 50-річчя Музею історії університету В. І. Астахова зазначила: «У цій роботі брали активну участь всі факультети, координували її комітет комсомолу, на чолі якого стояв В. Полонін, та студентський профком, головою якого був М. Бондаренко. Велику

---

¹ Музей історії Каразінського університету: час, люди, події (до 50-річчя) // YouTube Музею історії Каразінського університету. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=4a7RHxоYTDQ&t=4457s> (дата звернення: 10.02.2023).

кількість документів та артефактів передав нам колишній відповідальний за збирання та збереження матеріалів з історії університету Д. Бова»¹.

Неоціненний внесок у підготовку експозиції зробили також випускник філфаку, університетський художник О. Раїлко та фотограф-історик Є. Симоновський. До складу робочої групи увійшли представники всіх факультетів університету та велика група ентузіастів-викладачів: історики В. М. Духопельников та М. З. Бердута, мехматівці В. Г. Михайленко, Л. В. Ковтун, філологи І. М. Сидорова та М. С. Лапіна, геолог В. І. Гаврілей та багато інших.

Особливо потужною на думку В. І. Астахової була студентська бригада, яку очолює студентка IV курсу істфаку В. Сербулова. До складу бригади входили від істфаку А. Пашедін, Н. Чібісова, Н. Матанцева та І. Оплочко, майбутній перший директор музею Н. Шрамко; фізики О. Сметаніна та Л. Соколик, математики О. Каламурді та Г. Хомякова, філологіні І. Шеремет та Л. Васильєва.

Музей урочисто відкрився 30 грудня 1972 року, це був один із перших в СРСР музеїв, в експозиції якого відобразилась історія становлення та розвитку вітчизняної університетської освіти. В. І. Астахова згадує: «Були урочисті збори на 4-му поверсі, де виступав Віктор Іванович [В. І. Астахов – проректор ХДУ в 1963 – 1972 рр.], розповідав про історію університету, про визначні події в університеті, про ті події, про які сьогодні не розповідають: про революційний виступ студентів, про революційні настрої викладачів багатьох. Ось. А потім усі спустилися вниз до Музею, де біля своїх розділів стояли екскурсороводи-студенти і розповідали історію університету»². На відкритті були присутні представник Міністерства освіти, ректори вищих навчальних закладів м. Харків.

Музей розмістився у правому крилі головного корпусу університету, на другому поверсі. Він складався з великої зали для постійної експозиції площею 144 м², галереї портретів академіків і членів-кореспондентів академії наук УРСР

¹ Вітальний лист з нагоди 50-річчя Музею історії Каразінського університету від В. І. Астахової. 25.12.2022 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

² Інтерв'ю з В. І. Астаховою, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 2.

та СРСР, діяльність яких була пов'язана з Харківським університетом, службової кімнати, фондосховища та фотолабораторії. Першим директором Музею історії університету стала Н. Б. Шрамко [донька відомого археолога, професора ХДУ з 1967 р. Б. А. Шрамка], якій зі слів В. І. Астахової допомагала формувати концепцію експозиції її матір, співробітник Харківського історичного музею Л. Шрамко¹. Наступним директором Музею історії університету стала Е. Л. Нефьодова.

Музей неодноразово нагороджувався почесними дипломами, зокрема, Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (1977 р.), Міністерства культури СРСР (1984 р.), ЦК ЛКСМУ та Республіканським Штабом Всесоюзного походу комсомольців та молоді по місцях революційної, бойової та трудової слави (1984 р.). Постановою колегії Міністерства культури СРСР від 25 вересня 1978 року Музею історії ХДУ ім. О. М. Горького було надано звання «Народний музей»². Наказом Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти УРСР від 20 грудня 1985 року Музей історії ХДУ був віднесений до IV категорії і включений до структури університету як самостійний підрозділ³.

Про діяльність Музею історії університету в 1990-х роках в інтерв'ю розповіла Головний зберігач фондів І. В. Калініченко, яка працює в музеї з 1987 року: «Гості приходили, проблем було багато – і зарплата, і ставлення, і холод був немислимий. Тому що топили дуже погано і в середині 1990-х ми пережили два потопи, слава богу не в експозиційній залі і не в фондосховищі, а в нашій кімнаті. Шафи, де якісь гарні буклетики такі сучасні, деякі документи про нашу музейну діяльність, службові документи в принципі не були такі важливі як два ці потопи. Оскільки під час одного з них просто була приголомшлива ситуація – ми писали та дзвонили, і ніхто нічого не перекрив і не зробив. Євген Вікторович

---

¹ Інтерв'ю з В. І. Астаховою, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 4.

² Іващенко В. Ю., Калініченко І. В., Марченко О. С. Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: історія, сьогодення, перспективи (до 40-річчя з дня урочистого відкриття) // «Луньовські читання». Матеріали науково-практичних семінарів (2010 – 2014 рр.). Харків, 2014. С. 109.

³ Так само. С. 109.

[Є. С. Симоновський, який тривалий час був фотографом Музею історії університету, університетським фотографом] розставляв там де капало з третього поверху, де він мав вимочувати свої фотографії».

З моменту відкриття в Музею історії в штаті рахувалося 2 співробітника – директор Е. Л. Нефьодова і О. В. Сероштан, який займався описом фондів. Студенти і співробітники університету, які були задіяні в діяльності музею історії, допомагали на громадських засадах. Коли прийшла працювати І. В. Калініченко штат Музею історії університету був розширений за рахунок молодших наукових співробітників, які займалися певним напрямком роботи. На той час в Музеї історії університету крім І. В. Калініченко працювали: Е. Л. Нефьодова (директор), Є. В. Симоновський (фотограф), В. О. Сероштан (фондова робота), О. Ю. Борович (у дівоцтві – Пипченко, екскурсійна робота). Вищезазначених співробітників І. В. Калініченко назвала ядром Музею історії університету, при цьому вона зазначає, що певний час працювали і інші співробітники (В. Литовченко (у дівоцтві – Осіпенко), яка працює зараз у ЦНБ, М. Нечипоренко, який тривалий час був доцентом кафедри педагогіки ХНУ імені В. Н. Каразіна)¹.

Рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна від 30 листопада 2001 року Музей історії був підпорядкований історичному факультету, залишившись, водночас, загальноуніверситетською структурою.

Підрозділ 2. Реекспозиції Музею історії університету в XXI столітті

Переломним моментом в історії музею стала його реекспозиція в 2004 році, завдяки якій відбулося кардинальне переосмислення формату і діяльності цієї загальноуніверситетської структури. Реекспозиція відбулася в межах підготовки до святкування 200-річчя університету. Музей отримав нове приміщення в центральній частині другого поверху, яке було переобладнано за організаційної

---

¹ Інтерв'ю з І. В. Калініченко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 4.

підтримки ректора університета Віля Савбановіча Бакірова та за фінансової підтримки Асоціації випускників, викладачів і друзів Харківського університету.

Голова Асоціації музеїв вищих навчальних закладів м. Харків, завідувач кафедри історіографії, джерелознавства та археології історичного факультету доктор іст. наук, проф. С. І. Посохов згадує в інтерв'ю: «Двохсотрічний ювілей університету, він звісно спонукав розробляти таку програму, і про двохсотріччя почали казати ще наприкінці 1990-х років. І саме тоді, вже почали обговорювати, що треба робити, як робити, але звісно вже так безпосередньо цим займатися почали на початку 200-х років. І ідея перенесення, переведення музею, з другого поверху до от сучасного приміщення, скажімо так, з колишнього до сучасного, бо тоді був другий поверх, але там в такому [закапелку]. Фактично центральне місце так би мовити, віддати музею - це ідея абсолютно належить В. С. Бакірову [В. С. Бакіров – ректор ХНУ імені В. Н. Каразіна в 1998 – 2021 рр.]. Ідея. я вважаю чудова, прекрасна, дуже правильна. Я скажу, я мабуть би не зміг от так от, знаєте, сказати «треба тут музей!». Бо там кафе, кав'ярня така університетська була. Всі до цього звикли. Ну, так знаєте, звикаєш, і здається, що нехай так і буде. Але це абсолютно правильно, що цей музей має перебувати в центрі, так би мовити, університетського життя. І коли оця проблема почала обговорюватися, тоді я включився в цей процес...»¹.

В. С. Бакіров доповнив у своєму інтерв'ю: «Ми готувалися до святкування двохсотріччя університету і я подумав чи не перенести музей в інше більш доступне місце. Якимось не знаю, не пам'ятаю вже як думка така з'явилася, що можливо розташувати музей та, де було колись кафе університетське. В приміщенні, в якому зараз музей, було кафе, воно може було і потрібним, але не робило вражень такого інтелектуального місця, не було таким клубом, де люди збирались і обговорювали якісь серйозні наукові і освітні речі. Це було просто таке кафе. Це місце просилося, щоб там щось зробити, наприклад музей. Ми порадилися з колегами, з Асоціацією випускників університету, яка підтримала

---

¹ Інтерв'ю з С. І. Посоховим, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 2.

ідею зробити сучасний, красивий, університетський музей. І вирішили, що можна зробити якраз ось тут - просто географічно дуже зручно, тому що всі хто заходять в університет проходять повз, може зайти, і всілякі наші події, всілякі наші заходи завжди супроводжується візитами до музею до його нової експозиції»¹.

Підготовка до створення нової експозиційної зали Музею історії розпочалася в 2002 році зі створення спеціальної музейної комісії, яка займалася розробкою концепції нового музейного формату, нової експозиційної зали увійшли співробітники Музею історії (директор Є. П. Пугач, співробітники І. В. Калініченко, В. Ю. Іващенко, О. С. Марченко), співробітники історичного факультету (проф. С. І. Посохов), фахівці з музейної справи (проф. С. М. Куделко).

В грудні 2003 року був проведений конкурс ескізних проєктів, перемогу в якому отримала молода архітекторка приватного архітекторного бюро О.Є. Фондоко. Олена Євгенівна зазначила, що підготувала ескізний проєкт у 3D-візуалізації, що на той час виглядало професійно: «То було був певний рівень тоді (Посміхається). Це було круто, тоді мало, хто робив якісні 3D-візуалізації. Зараз ми, на них подивимось, вони мабуть будуть виглядати дещо архаїчно, може викличуть навіть посмішку, але тоді це була ефектна, яскрава подача, нестандартна. І от все це, разом із роздрукованим проспектом, я його також зробила самотужки і з докладом за цією темою, я представила на розсуд Асоціації випускників університету і керівництва університету разом із співробітниками музею. Я дуже хвилювалася, ну і мабуть все це в комплексі мало належний ефект, і мій проєкт був розглянутий, прийнятий і реалізований, за що я дуже вдячна як архітектор, тому що це для мене був у моїй кар'єрі гарний старт»².

¹ Інтерв'ю з В. С. Бакіровим, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 1.

² Інтерв'ю з О. Є. Фондорко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 1.

Слід відзначити, що в професійній діяльності О. Є. Фондорко Музею історії університету став першим проєктом суспільних громадських інтер'єрів у її кар'єрі. Пізніше О. Є. Фондорко стала також архітектором інтер'єрів для Музею археології і Музею астрономії Каразінського університету. Архітекторка згадує: «Це був мій перший музей, тому я до цього поставилася дуже відповідально, перед початком опрацювання ідеї і перед початком ескізування, занурилася в історію університету. На цьому етапі мене чекало багато цікавих вражень: першою чергою я вперше потрапила у будівлю університету, тоді і він мене приголомшив своїм специфічним архітектурним простором, дуже цікаво. А ще мене дуже вразив той факт, що такий поважний, навіть величний, заклад, був заснований за ініціативи і коштом місцевої громади 200 років тому, що далекоглядні, освічені, небайдужі люди зробили це власними зусиллями, і на мій погляд це заслугувало на певну повагу і на те, щоб віддати цьому фактові, данину. Це і виразилося частково в ідеї в стилістиці інтер'єрній – це ретро, на мій погляд, повинно було відобразити вікове, історичне, давнє підґрунтя цього вишу і тому я вирішила надати йому рис архітектури характерний для початку ХІХ сторіччя, тобто часів заснування університету»¹. Іншим викликом на думку О. Є. Фондорко стало вирішення складного завдання, як зробити інтер'єр, який не стане архаїчним з часом, який зможе еволюціонувати і розвиватися, разом із університетом. І оскільки канонічні речі позачасом, вона вирішила зупинитися саме на такій стилістиці в оформленні. А функціонально простір був розроблений таким чином, щоб він міг у подальшому модернізуватися. Отже О. Є. Фандорко, яка віддала перевагу класичному оформленню інтер'єру музею.

Архітекторка підкреслила, що збираючи інформацію перед ескізуванням, уважно вислухала думки про функціональну організацію майбутнього музейного простору від співробітників, істориків університету: «Я намагаюся максимально втілити їх професійну думку. Я самовираженням не займаюся, *(посміхаючись)*.

---

¹ Інтерв'ю з О. Є. Фондорко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 2.

Тут знання і досвід архітектора скоріш інструмент для втілення загальної ідеї ...»¹. Важливу роль в формуванні ідеї майбутнього музейного простору відіграв завідувач кафедри історіографії, джерелознавства та археології історичного факультету доктор іст. наук, проф. С. І. Посохов, який наголосив у розмові до фільму про музей: «Я наполягав на тому, щоб музей був побудований саме так, як він зараз побудований. Тобто, є така центральна частина постійної експозиції, є великий хол, якій: передбачений для всіляких тимчасових виставок, для перформансів, для якогось дійства. Це була абсолютно принципова моя позиція, я відстоював її в досить палких дискусіях. Я пояснював для того, щоб музей був живим, треба ті площі де будуть відбуватися якісь зміни постійні, тобто, тому так треба щоб були вітрини, які можна занести, винести, презентацію провести, книжки, чи там якесь дійство там. Це така принципова ідея, на якій я наполягав. І вважаю, що це правильна ідея»².

Таким чином можна зробити висновок, що музейний простір було переосмислено не тільки в метафоричному, але й в прямому значенні. Це приміщення являє собою єдиний простір, умовно розділений на чотири зони: постійна експозиція; виставковий зал, де функціонують тимчасові виставки, проходять презентації та інші музейні акції; «відеозал»; зона для роботи науковців, навчальної роботи, неформальних зустрічей. Крім цього, учасники музейної комісії і співробітники Музею історії запропонували декілька оригінальних ідей по оформленню зали і експозиції. Так, С. І. Посохов розповів, що запропонував використати лайтбокси: « Це класна річ, як я вважаю, бо вона додає образи. І, водночас, вона трохи розвантажує, так би мовити, експозицію. Ви від одного стенду до іншого, поки перейшли, пройшли через лайтбокс, і таким чином трохи, так би мовити, відпочили якимось, оце мені здається також, така знахідка була»³. С. І. Посохов наголосив, що в експозиції важливий принцип

¹ Інтерв'ю з О. Є. Фондорко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 2.

² Інтерв'ю з С. І. Посоховим, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 5.

³ Так само. Арк. 5.

додатковості, який було втілено завдяки реплікам на стінах, муляжам і розміщеним у вітринах реконструйованих форм професора і студента Імператорського Харківського університету дореволюційного часу¹. Цікаво було вирішена проблема з оформленням стін, на яких фотохудожники створили два колажі (один навпроти іншого) – «Харків на початку ХІХ ст.» і «Харків ХХ ст.».

Одночасно з архітектурним оформленням нової експозиційної зали, співробітники Музею історії разом з музейною комісією розробляли тематико-експозиційний план і займалися підбором експонатів для вітрин. Директор Музею історії університету, доц. В. Ю. Іващенко, яка прийшла працювати до музею в 2002 році саме для створення нової експозиції, відмітила, що на другому етапі реекспозиції розпочалася робота з дизайнерами (студентами ХДАДМ), які за допомогою спеціальної програми дозволяли візуалізувати майбутні стенди і вітрини. В. Ю. Іващенко: «Коли не було потрібно вже, як нам розповідали, викладати експонати на спеціальний міліметровий папір, щоб подивитися як він буде виглядати, а можна було відразу в програмі подивитися як це виглядає і змінювати місцями, гратися там з простором. Робота була цікавою, але звісно, через те що це студенти і в них небагато вільного часу, тому в основному ця робота була ввечері, інколи вона була в вихідні дні, коли вони були вільні. І ця робота була достатньо тривалою»².

На третьому етапі розпочався процес монтування стендів і вітрин, при цьому в самому приміщенні тривав активний ремонт. Співробітники згадують це як найскладніший час, оскільки вони переїхали зі старого приміщення музею до нового, але фактично музею не існувало. Всі музейні фонди лежали в куті залу, що ускладнювало роботу з їхнім опрацюванням і фотографуванням. Співробітники підкреслюють, що їм не була відома фінансова складова

---

¹ Інтерв'ю з С. І. Посоховим, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 5.

² Інтерв'ю з В. Ю. Іващенко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 6.

реекспозиції, проте зазначають, що іноді ремонті роботи стояли і це в кінцевому результаті порушило запланований термін відкриття нової музейної зали¹.

В. С. Бакіров і Є. П. Пугач, який на той час був директором музейного комплексу ХНУ імені В. Н. Каразіна, наголосили в інтерв'ю, що можливість реалізації реекспозиції музею історії – заслуга новоствореної тоді Асоціації випускників університету. Слід відзначити, що у приміщенні Музею історії є табличка з прізвищами і іменами випускників університету, які найбільше надали фінансової підтримки, зокрема М. О. Бондаренко, О. С. Кагановський, В. В. Петровський, В. П. Семиноженко та ін². При цьому архітекторка О. Є. Фондорка відзначила, що на кожному етапі отримувала максимальну підтримку, максимальний супровід від керівництва університету і співробітників музею історії і змогла реалізувати майже всі свої ідеї.

З самого початку планувалося, що офіційне відкриття оновленого музею відбудеться 17 листопада 2004 року з нагоди Дня заснування університету. Але оскільки ремонті роботи в залі не були завершені, було прийнято, на думку В. Ю. Іващенко, «Соломонове рішення» – 17 листопада відкрити першу частину експозиції «Дореволюційний університет», а вже 29 січня 2005 року, з нагоди 200-річчя з Дня відкриття університету відкрити повністю оновлену музейну залу³. В. Ю. Іващенко згадує, що усю ніч напередодні 17 листопада співробітники Музею історії допрацьовували вітрини, відпустивши вранці головного зберігача фондів Музею історії І. В. Калініченко переодягнутися, тому що саме вона повинна була провести екскурсію для перших гостей Музею історії. З нагоди святкування 200-річчя до університету завітав губернатор Харківської області Є. П. Кушнар'єв, який і став першим відвідувачем першої частини оновленої експозиції. Через 2 місяці ремонті роботи були завершені,

¹ Інтерв'ю з І. В. Калініченко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 16 арк.

² Експозиція Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

³ Інтерв'ю з В. Ю. Іващенко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 8.

співробітники закінчили роботу з вітринами і Музей університету був готовий до урочистого відкриття 29 січня 2005 року.

Зі слів Є. П. Пугача на відкриття Музею історії завітали адміністрація університету, почесні делегації і гості, ректори інших університетів. Право розрізати червону стрічку було надано ректору університету В. С. Бакірову і представнику Асоціації випускників університету О. С. Кагановському. Слід відзначити, що стрічка зберігається в фондах Музею історії. На відкритті відомий меценат О. Б. Фельдман подарував до нової експозиції записну книжку О. В. Каразіної¹. Того ж року він першим отримав свідоцтво про реєстрацію музею при закладі освіти, видане Харківською обласною державною адміністрацією.

Переосмислення музейного простору продовжувалось і надалі, зокрема, шляхом створення спеціальної інтерактивної зони, яка створила нові підходи до комунікації з нашими відвідувачами. У 2018 р. постійна експозиція була обладнана шістьма інтерактивними панелями, які, здебільшого презентують сучасну історію Університету. Директор Музею історії В. Ю. Іващенко наголосила в розмові, що тривалий час проблема презентації в експозиції блоку «Сучасний університет» не була вирішена, оскільки співробітники розуміли, що інформація про стан і події в університеті швидко буде ставати не актуальною². До 2018 року середина експозиція теж складалася з горизонтальних і вертикальних вітрин. Зі слів В. Ю. Іващенко: «фактично ми вирішили цю проблему тільки, коли з'явилися інтерактивні панелі»³.

Реекспозиція в 2018 році розпочалася з пропозиції Голови Профспілкової організації студентів, аспірантів і докторантів С. С. Махновського за фінансової підтримки Харківської обласної організації Профспілки працівників освіти і науки України встановити в Музеї історії дві мультимедійні панелі. Проте після

---

¹ Інтерв'ю з Є. П. Пугачем, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 4.

² Інтерв'ю з В. Ю. Іващенко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 10.

³ Так само. Арк. 10.

консультації з архітектором О. Є. Фондорко, яка наполягала, що дві панелі не впишуться в існуючий музейний інтер'єр. Тоді, обговоривши з керівництвом університету, було прийнято рішення про придбання ще чотирьох мультимедійних панелей. В. С. Бакіров відзначив: «Не пам'ятаю всіх подробиць, але я думаю, що ми правильно зробили, що створили таку зону інтерактивну зону. Коли ми музей створювали і коли ми його оновлювали, тоді не було такої техніки, не було таких речей, а коли з'явилося ці такі панелі мультимедійні, то ми безумовно подумали чому би їх не поставити в університеті і в Музеї історії університеті це просилося»¹. В. Ю. Іващенко наголосила, що коли було прийняте рішення про шість мультимедійних панелей, вони відразу вписались: «Тому що вписати дві панелі було дуже важко, а шість відразу вирішило всі проблеми»².

Важливо відзначити, що для встановлених мультимедійних панелей було створено спеціальну програму, яка включає ряд баз даних (наприклад, хроніка подій, персоналії, гості університету, «місця пам'яті», символи і традиції та багато ін.). Найбільш популярними розділами, очікувано, стали «Ігри» та фото відвідувачів (до речі, більшу частину ігор було створено студентами історичного факультету в межах навчальних курсів), але зацікавлений відвідувач зможе знайти відповідь на багато питань з університетської історії, які подані в різному форматі. В. С. Бакіров відмітив обсяг роботи, зроблений колективом Музею історії університету: «Поставити ці панелі було замало, треба було зробити чим їх заповнити – створити програмне забезпечення, навчитися керувати всім цим, оцифрувати те, що треба. Це була величезна робота, чесна кажучи. Коли заходиш і дивишся нібито так воно завжди і було, але якщо згадаєш, то це була ціла епопея: придбати, поставити, змонтувати, а головне наповнити змістом»³. Інтерактивні панелі стали найулюбленішим місцем у відвідувачів Музею історії, особливо у школярів, в яких вони можуть дізнатися не тільки про минуле та

¹ Інтерв'ю з В. С. Бакіровим, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 6.

² Інтерв'ю з В. Ю. Іващенко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 11.

³ Інтерв'ю з В. С. Бакіровим, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 7.

сьогодення Каразінського університету, подивитися різноманітний відео-, аудіо, фотоконтент, пограти в ігри. Водночас треба розуміти, що мультимедійні панелі потребують постійного нагляду, контролю, оновлення інформації і матеріалів, представлених на панелях. На сьогодні співробітники Музею історії оновлюють контент у мультимедійних панелях 3-4 рази на рік. Для цього співробітники Музею історії комунікують з багатьма підрозділами університету – факультетами, Управлінням міжнародних відносин, Центром зв'язків з громадськістю, Університетською медіастудією, ЦНБ, з іншими університетськими музеями і виставковими майданчиками.

Підрозділ 3. Сучасний етап Музею історії університету (2013 – 2022)

Новий етап у діяльності Музею історії, пов'язаний зі зміною керівництва в 2013 році. У зв'язку з майбутньою реекспозицією Музею історії в 2003 році на посаду директора музейного комплексу ХНУ імені В. Н. Каразіна було призначено одного з найстаріших університетських професорів Є. П. Пугача. На той час музейний комплекс Каразінського університету складався з трьох музеїв: Музею природи, Музею історії університету, Музею археології та етнографії Слобідської України (з 2016 року – Музей археології). Пізніше до нього увійшов створений в 2008 році Астрономічний музей (з 2019 року – Музей астрономії імені М. П. Барабашова). Проте особливості формування фондів, юридичний статус музеїв (Музей історії та Музей археології є структурними одиницями історичного факультету, Музей астрономії входить до складу Науково-дослідного інституту астрономії, тоді як Музей природи, залишаючись університетським музеєм) їхній кадровий потенціал та наявна матеріально-технічна база зумовлюють специфіку кожного із зазначених музеїв і об'єднання їх в один музейний комплекс було умовним¹. Займаючи посаду директора

---

¹ Іващенко В. Ю. Музейний комплекс Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: історія, сучасний стан, перспективи // Проблеми збереження і використання культурної спадщини в Україні: Матеріали II Всеукр. наук.-практич. конф., присвяченої 10-й річниці надання Свято-Успенському монастиреві статусу Лаври (2004), 170-річчю відновлення Святогірського Успенського монастиря (1844), 80-річчю створення краєзнавчого музею М. В. Сибільовим у Святогорську (м. Святогірськ, 25 – 26 вересня 2014 р.). Донецьк, 2014. С. 160.

музейного комплексу Є. П. Пугач фактично керував лише Музеєм історії університету.

На сьогодні можна стверджувати, що в Каразінському університеті існує музейно-виставковий комплекс, оскільки в університеті також з'явилися виставкові майданчики («ЄрміловЦентр», Художня галерея імені Генріха Семирадського, «Ландауцентр»). Професор С. І. Посохов, як голова комісії стратегічного розвитку музейного комплексу, створену в 2019 році, зазначив: «Університет має музейно-виставковий комплекс, це не просто окремі музеї, це є певна мережа наукових, і культурно-освітніх установ, які мають працювати злагоджено»¹. Професор наголосив, що змінилася роль університетських музеїв. На його думку від такої репрезентативної функції (представляти доробок і корпоративні цінності) музеї почали формувати певну культурну свідомість, організувати культурне й інтелектуальне життя в університеті, стали осередками натхнення для студентів і викладачів університету².

В 2013 році посаду директора Музею історії університету зайняла доц. історичного факультету, к. іст. наук В. Ю. Іващенко, яка працювала в Музеї історії в 2002 – 2008 рр., брала активну участь в реекспозиції музейної зали в 2004 році. З 2009 року – працювала на історичному факультеті, була заступником декана з наукової роботи в 2010 – 2013 рр. В інтерв'ю В. Ю. Іващенко відмітила, що повернулася до Музею історії через пропозицію ректора університету В. С. Бакірова очолити структурний підрозділ і модернізувати його напрями діяльності. Сама В. Ю. Іващенко розглядала це як виклик зробити сучасний виклик «в якому робота не зводиться тільки до фондів і тільки до екскурсій. Мені хотілося зробити сучасний музей, в якому будуть постійно люди, в якому будуть реалізовуватися проєкти і в якому буде життя...»³.

¹Іващенко В. Ю. Музейний комплекс Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: історія, сучасний стан, перспективи...С. 161.

²Інтерв'ю з С. І. Посоховим, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 1.

³Інтерв'ю з В. Ю. Іващенко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 13.

Під керівництвом В. Ю. Іващенко прослідковується декілька змін в діяльності Музею історії, зміщаються акценти в вже існуючих напрямках його роботи і з'являються абсолютно нові форми роботи:

1. Посилюється комунікація з відвідувачами, залучення їх до музейного життя, зокрема, до створення виставок, проєктів і продуктів. Студенти, випускники і викладачі Каразінського університету, бажаючи харків'яни стають співучасниками усіх заходів, які проводить Музей історії – надають особисті і фотографії для виставок, беруть участь в перформансах і відеопроектах.

2. Розвивається співробітництво з іншими підрозділами університету – факультетами, науковими установами, ЦНБ, іншими закладами музейно-виставкового комплексу, Університетською медіастудією. Першою чергою, це обумовлено як зазначалося вище необхідністю постійного оновлення контенту в мультимедійних панелях. По-друге, факультети і наукові установи стають каналами поповнення музейних фондів. ЦНБ, Архів університету і інші університетські музеї часто надають для тимчасового експонування на майданчику Музею історії оригінальні експонати¹. По-третє, бажанням в подальшому поставити на облік і розробити каталог колекцій, певних предметів, речей і місць, які мають музейну цінність і знаходяться чи зберігаються не в Музеї історії.

3. Змінився підхід в організації і проведенні тимчасових виставок. По-перше, з'явилося кураторство окремої тимчасової виставки певним науковим співробітником Музею історії. По-друге, колектив почав робити з відкриття тимчасової виставки спеціальну подію з залученістю до неї гостей, під час якої вони можуть ділитися спогадами, власними думками. Зі слів В. Ю. Іващенко, це стало новим кредо, певною візитною карткою Музею історії «Кожне відкриття – спілкування»².

¹ Віртуальна виставка «Університетські скарби»: колекції Каразінського університету XIX – XXI ст.» // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://prezi.com/view/zUNN0kRChjPzKeXiSVXp/?fbclid=IwAR0DTklufgTWOIEPQ8P7azMz0AUkvSAST987FQQ2LT7Xkh9xyTEMBV63QGY18.02.2023>).

² Інтерв'ю з В. Ю. Іващенко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 12.

4. Активність в соціальних мережах. За відсутності постійно діючого сайту, співробітники Музею історії почали активно розвивати сторінки в соціальних мережах (Facebook, Instagram, YouTube), створюючи оригінальний контент про університетське минуле.

5. Спроба організувати на базі Музею історії волонтерський рух зі студентів Каразінського університету. В. Ю. Іващенко зазначає, що напередодні карантину в 2019 році вдалося частково реалізувати цю ідею¹. Доказом цього стало проведення з нагоди 215-річчя Каразінського університету модного показу «Karazin student images» в 2019 році, в якому було задіяно понад 40 студентів з різних факультетів. Крім цього, з 2016 року в колективі з'явилася традиція двічі на рік нагороджувати так званих «друзів Музею історії університету» серед студентів і співробітників університету, які брали активну участь в організації заходів музею протягом року. За цей період подяки «Друг Музею історії університету» і пам'ятні подарунки отримали ректор ХНУ імені В. Н. Каразіна в 1998 – 2021 рр., академік В. С. Бакіров, голова Асоціації музеїв вищих навчальних закладів м. Харків, професор С. І. Посохов, голова Профспілкової організації студентів, аспірантів і докторантів у 2003 – 2020 рр. С. С. Махновський, декан ННІ «Фізико-технічний факультет» І. О. Гірка, декан історичного факультету, доцент С. Д. Литовченко, начальник відділу постачання В. В. Єськов, директор навчального центру технічного забезпечення та виставкової діяльності В. М. Єфименко, директор Центру довузівської освіти В. І. Чеботарьов, директор Університетського ліцею С. В. Д'ячков, завідувач навчальної лабораторії фізичних лекційних демонстрацій Б. М. Валійов, професор хімічного факультету М. О. Мчедлов-Петросян, доцент факультету іноземних мов Л. Д. Маєвська, доценти історичного факультету Ю. А. Кісельова і С. С. Кушнар'єв, доцент факультету міжнародних економічних відносин та

---

¹ Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/profile.php?id=100057421121348> (дата звернення: 18.02.2023); Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Instagram. URL : https://www.instagram.com/kharkiv_university_history_mus/ (дата звернення: 18.02.2023).

туристичного бізнесу І. С. Посохов, професор Харківської державної академії культури С. В. Потрашков, а також багато студентів з різних факультетів¹.

У грудні 2021 року директорка Музею історії В. Ю. Іващенко відзначила, що в діяльності Музею історії з 2013 року і до початку карантину в 2019 році існував період, який можна охарактеризувати як «золотий час». В цей час було створено багато проєктів, запущено нові процеси в його роботі, проведена часткова реекспозиція в 2018 році. Директорка наголошує, що це стало можливим завдяки злагодженій і натхненій роботі всього колективу: «Мені здається, як говорять – в колективі працює завжди не менше двадцяти відсотків колективу і вони виконують сімдесят відсотків. Мені пощастило, так склалося, що працюють всі, так, тому, напевне, були такі результати. Працювали всі. Працювали з великим бажанням. Знаєте, як певний такий девіз життя, я дуже часто згадую фразу з «Аліси в країні див»: для того, щоб залишатися на місці, треба бігти вдвічі швидше. А для того, щоб рухатися, треба бігти ще в чотири рази швидше. Ось мені здається, що колектив в якому я працюю – він біг. Спочатку за мною, а потім він почав бігти вже попереду мене в якийсь час. Я навіть зрозуміла, що вони стали абсолютно самостійні - кожен вже є самостійною абсолютною окремою одиницею»². В період 2013 – 2019 рр. Музей історії університету мав 8 штатних ставок: головний зберігач фондів (І. В. Калініченко), зберігач фондів І категорії (О. Ю. Борович), наукові співробітники (І. Ю. Іваненко, О. І. Красько, В. О. Півень, О. С. Марченко – з 2015 року П. В. Єремєєв).

Запроваджений Кабміном України 11 березня 2020 року карантин у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби в Україні, заборонив відвідування закладів освіти її здобувачами і звісно музеїв при вищих навчальних закладів³.

---

¹ Про відкриття виставки нових надходжень і нагородження друзів Музею історії університету з нагоди Дня музеїв-2018 // Сторінка Музею історії Каразинського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2102234590010879&set=pcb.2102235970010741> (дата звернення: 18.02.2023).

² Інтерв'ю з В. Ю. Іващенко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 12.

³ Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 №211 «Про Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» // Сторінка Музею

Заклади освіти в Україні перейшли на дистанційний режим і це стало першим серйозним викликом для колективу Музею історії університету – реорганізувати роботу, розвинути нові форми діяльності, застосовувати нові канали комунікації з відвідувачами. Саме в цей період спостерігається активізація використання в своїй роботі співробітниками офіційних сторінок у соціальних мережах у Facebook і Instagram, в тому числі як каналів комунікації з відвідувачами, як майданчиків для презентації віртуальних продуктів (проектів, віртуальних виставок). З квітня 2019 року до лютого 2022 року на сторінках у соціальних мережах дописи з'являлися приблизно 5 разів на тиждень¹. Вочевидь, що перейти на дистанційний формат роботи співробітникам допоміг досвід з накопичення та упорядкування інформації, оцифрування фондів і створення електронних баз даних для мультимедійних панелей. З вересня 2019 року співробітники повернулися до повноцінної роботи в приміщенні Музею історії, знову організовуючи тимчасові виставки, проводячи заходи, враховуючи карантинні обмеження.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало новим викликом для колективу Музею історії університету. Як і більшість музейників в Україні, співробітники Музею історії не були готові до організації роботи в умовах війни. Насамперед, не була проведена евакуація музейних фондів. Це пояснюється двома причинами. Першою чергою тим, що музеї при вищих навчальних закладах до сих пір не мають чіткого законодавчого статусу і не відносяться до Міністерства культури, яке за можливості організовувало евакуацію музейних колекцій для інших музейних установ в Україні. Музеї при вищих навчальних закладах підпорядковуються керівництву університетів, тобто до сфери впливу Міністерства освіти, при цьому питання про них ігнорувалися в жодних законодавчих документах.

історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

¹ Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/profile.php?id=100057421121348> (дата звернення: 18.02.2023); Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Instagram. URL : https://www.instagram.com/kharkiv_university_history_mus/ (дата звернення: 18.02.2023).

Лише в 2020 році відбулися певні зміни, коли Верховна Рада України на засіданні 3 червня, ухвалила в першому читанні законопроект №2588 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності музеїв закладів вищої освіти"¹. Відповідне рішення підтримав 331 народний депутат. Законопроектом передбачається закріплення статусу музеїв вищих навчальних закладів, захист прав їхніх працівників та створення умов для належного захисту музейних колекцій і розвитку музейної справи². Хотілося б відзначити, що це відбулося з ініціативи Державного політехнічного музею при НТУУ "КПІ" та Музею астрономії КНУ імені Тараса Шевченка, до якої долучилася Асоціація вузівських музеїв Харкова на чолі з головою, професором С. І. Посоховим за сприяння Ради ректорів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації Харківського регіону на чолі з академіком В. С. Бакіровим та за допомоги випускника ХНУ імені В. Н. Каразіна Сергія Жидкова, який на той час працював у Верховній Раді України. Проте остаточне прийняття закону не відбулося. Адміністрація Каразінського університету вирішила, що університет як символ міста повинен залишитися в Харкові, тому не була організована евакуація його матеріально-технічної бази, університетських колекцій, фондів ЦНБ чи документів Архіву.

Крім того відсутності наказу на евакуацію музейних фондів, колектив Музею історії не мав технічних засобів для проведення евакуаційних заходів, а з березня 2022 року більшість співробітників опинилися за межами України. В умовах війни і скорочення бюджету Адміністрацією університету було прийнято рішення про переведення основної частини університетських музейних колективів у відпустку без збереження заробітної плати. В колективі Музею історії залишився працювати в дистанційному форматі один співробітник, який займався збором інформації, фотографій, документів про Каразінський

---

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності музеїв закладів вищої освіти. Проект Закону №2588 // Верховна Рада України. URL : <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/197015.html> (дата звернення: 18.02.2023).

² Музеї закладів вищої освіти отримують законодавчий статус // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/1466588730242138/photos/a.1466593030241708/2650777478489918> (дата звернення: 18.02.2023).

університет під час війни. З вересня 2022 року до роботи у дистанційному форматі встали ще два співробітники. Взагалі на кінець 2022 року спостерігається відновлення роботи Музею історії університету в межах карантинних обсягів. Співробітники підготували декілька актуальних віртуальних проєктів («Історія однієї університетської будівлі», «Небесні каразінці», «Воєнна фотографія крізь об'єктив»), провели декілька онлайн-заходів («Історичний брейн-ринг для студентів першого курсу історичного факультету», засідання Клубу університетських історій), активно займаються науковою роботою (підготовка четвертого тому спогадів про Каразінський університет, усноісторичний проєкт «Університетські люди» і війна»), беруть активну участь в наукових конференціях з музейної справи і збереження культурної спадщини.

РОЗДІЛ II. МУЗЕЙ ІСТОРІЇ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ЦЕНТР ЗБЕРЕЖЕННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПАМ'ЯТІ

Підрозділ 1. Формування і шляхи поповнення фондів Музею історії університету

Більша частина університетського архіву загинула в роки Другої світової війни, тому з самого початку музейна колекція формувалася шляхом пошуку, збору різноманітних матеріалів з історії університету в центральних й обласних архівах, у рукописних фондах бібліотек. В. І. Астахова зазначила, що ще до відкриття Музею історії в 1972 року було зібрано певну кількість документів, фотографій, речей, які належали університетським викладачам і були передані до університету їхніми родичами після смерті¹. Ці документи зберігалися в приміщенні Комітету комсомолу і не мали ніякого наукового опису. Коли в грудні 1971 році була організована ініціативна група для створення Музею історії університету на чолі з доцентом В. І. Астаховою², було виділено для нього спеціальне приміщення, почалася пошукова робота за певними напрямками.

Під керівництвом В. І. Астахової активісти ініціативної групи встановлювали зв'язки з ветеранами, членами родин видатних учених, записували спогади, збирали книги, рукописи, які ставали експонатами музею: «Ірина Георгіївна Суворова вибігала ногами все місто, щоб зібрати матеріали. Інна Михайлівна Сидорова – доцентка, латинистка, така солідна жінка, дуже інтелігентна. Її добре було спрямовувати до наших великих корифеїв-вчених – вона з ними вміла розмовляти добре, багато матеріалів збирала³.

За даними на 1975 р., в основному фонді музею вже зберігалося 8038 експонатів (із них 1031 знаходилися в експозиції)⁴. При цьому В. І. Астахова

¹ Інтерв'ю з В. І. Астаховою, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 2.

² Приказ №1041 по Харьковскому ордену Трудового Красного Знамени государственному университету имени А. М. Горького о создании инициативной группы для создания музея истории от 25.11.1971 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 2 арк.

³ Інтерв'ю з В. І. Астаховою, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 3.

⁴ Астахова В. Сторінки університетської історії // Харківський університет. 1977. 20 вересня.

згадує: «Ми зібрали дуже багато цікавих експонатів, дещо зробили самі. Наприклад, випросили стіл ректорів із кабінету І. М. Буланкіна. З фізичного факультету нам передали прилади, які зберігалися ще з XIX ст. Родина М. П. Барабашова передала нам величезний глобус Місяця. Ми назбирали стільки матеріалу, що розмістити все в експозиції виявилось неможливо...»¹.

Так поступово формувались музейні фонди. В 1973 році в Музеї історії університету з'явилося дві ставки – техніків, один з котрих повинен був займатися створенням літопису університету, інший – записувати екскурсії і роботи опис фототеки. Завдяки О. В. Сероштану почався опис фондів і запис відомостей до спеціальних інвентарних книг². В подальшому музейні фонди поповнювалися за рахунок передачі університетськими діячами або їхніми родичами речей до Музею історії, продовженням пошукової роботи за певними напрямками: 1. Революційні традиції Харківського університету; 2. Університет в роки війни (1941 – 1945); 3. Університет на сучасному етапі. Важливе значення мали зустрічі з ветеранами, видатними вченими в приміщенні Музею історії під час яких записувалися спогади. В фондах Музею історії і сьогодні зберігаються аудіокасети, записані в той час, які, нажаль, через технічні характеристики не можна використати.

Зміни в організації фондової роботи настали після переїзду Музею історії в нове приміщення на 2 поверсі. Насамперед для зберігання матеріалів було підготовлено спеціально обладнане фондосховище з протипожежною та охоронною сигналізацією, сейфом для зберігання особливо цінних експонатів. У зв'язку з суттєвим збільшенням кількості фондів після реекспозиції Музею історії в 2004 році, почалися проблеми з організацією простору в фондосховищі. В 2014 році відбулося переобладнання і упорядкування фондосховища. Проте проблема розширення приміщення для збереження фондів залишається гострою

---

¹Інтерв'ю з В. І. Астаховою, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 2.

² Так само. Арк. 3.

до сьогодні. Наприкінці 2021 року Музею історії було передано сусідню кімнату для часткової реорганізації музейного простору.

Збільшення одиниць зберігання в основному фонді на початку 2000-х років було пов'язано з реекспозицією Музею історією, в результаті кропіткої роботи в архівах, контактів із родичами видатних учених, музейних експедицій було суттєво поповнено фонди новими експонатами. Оскільки змінилася концепція музейної експозиції в бік багатофункціональності та наглядності, співробітники Музею історії займалися пошуком оригінальних документів в архівах і ЦНБ, оригінальних речей XIX ст. барахолках, магазинах антикваріату. Саме в той час було реконструйовано парадний мундир професора першої половини XIX ст. і студентську форму другої половини XIX ст. Професор С. І. Посохов відзначив, що Музей історії – багатий на реальні, оригінальні, унікальні речі музей і розповів як до Музею історії потрапив унікальний документ початку XIX «Свідоцтво вчителя музики І. Вітковського¹. Виявилось, що до професора прийшла незнайома людина і запропонувала продати цей документ за суму, якої на той час у нього не було. І він відмовився. Проте через декілька місяців прийшла вже інша і хотіла проконсультуватися щодо цінності документу, який знайшла в книжці в бібліотеці померлого родича: «Вони спитали: «Скажіть, будь-ласка, що це за документ? Він якусь цінність має чи ні?» Я сказав, що це дуже класний документ, він дуже цінний і якщо Ви віднесете його до Музею історії університету, це буде для вас, так би мовити, слава на всі часи. Вони сказали: «Ну добре...» і віднесли до Музею університету»².

Для репрезентації сучасного університету в новій експозиції в 2005 році співробітникам потрібно було провести нову пошукову роботу, зібрати матеріали, які зможуть проілюструвати різні сфери діяльності університету – наукові відкриття, викладання, студентське життя, спорт і культурні заходи в університеті. Тісне співробітництво з різними структурними підрозділами

---

¹ Інтерв'ю з С. І. Посоховим, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 4.

² Так само. Арк. 4.

дозволило створити експозицію «Сучасний університет», експонати якої після реекспозиції в 2018 році і встановлення мультимедійних панелей, тепер зберігаються в основних музейних фондах. Серед унікальних речей з цієї частини експозиції слід відзначити речі, які належали вченим Каразінського університету – учасникам Антарктичних експедицій: А. Ю. Утевському, К. П. Гармашу та Г. О. Шандикову, унікальний супутниковий телескоп електронів і протонів, що був розроблений і виготовлений фахівцями сектору космічних досліджень кафедри експериментальної ядерної фізики фізико-технічного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна, колекцію нагород, які вручаються в Каразінському університеті.

Щорічно до фондів музею надходять понад 300 нових одиниць зберігання, які в подальшому проходять наукову обробку та розміщуються у фондосховищі¹. На сучасному етапі можна виокремити декілька шляхів поповнення музейних фондів. Традиційно насамперед фонди поповнюються за рахунок документів і особистих речей університетських діячів, які передають до Музею історії або родичі, або колеги. Зокрема, за останні десять до фондів музею надійшли особисті речі (нагороди) ветерана Другої світової війни, професора Харківського університету І. Є. Ткаченка, документи, рукописи та особисті речі проректора з науково-педагогічної роботи Каразінського університету професора в 2004 – 2016 рр. Ю. В. Холіна, особисті речі доктора фізико-математичних наук, першого декана фізико-технічного факультету, проректора Каразінського університету з наукової роботи в 1967 – 2013 рр. І. І. Залюбовського, військові документи та світлини старшого викладача радіофізичного факультету Каразінського університету Г. Ф. Гетманова, нагороди доктора фізико-математичних наук, професора Каразінського університету Ю. В. Ганделя².

Суттєво збільшити і урізноманітнити фонди дозволяє співробітництво з іншими структурними підрозділами університету – адміністрацією і

---

¹ Звіти з наукової роботи Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна (2003 – 2022) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

² Каталог виставки ««Виставка нових музейних надходжень» (18 травня 2018 р. – 31 серпня 2018 р.) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

факультетами, ЦНБ і Архівом університету. Завдяки співробітництву з ЦНБ Музею історії були передані документи, фотографії і особисті речі історика громадського діяча, академіка, професора, ректора Харківського університету (1906 – 1911 рр.), Харківського міського голови (1914 – 1917 рр.) Д. І. Багалія, філолога, вихованця, професора Харківського університету О. В. Вєтухова. Натомість з Архіву університету до Музею історії було передано особові справи вихованців – учасників АТО, а також вихованців, які стали відомими суспільно-політичними і культурними діячами, а саме письменників О. Т. Гончара і О. Д. Іваненко, дисидента Л. З. Копелева, поета Б. О. Чічібабіна тощо.

Адміністрація університету віддала до фондів Музею історії вітальні грамоти і подарунки, які були презентовані університету з нагоди його 200-річчя, зокрема офіційне свідоцтво РАН про присвоєння малій планеті імені Kharkovuniver, пам'ятна медаль університету імені Фрідріха Олександра в Ерланген-Нюрнберзі Фрідріха-Олександра в Ерланген-Нюрнберзі, сувенір із чорного дерева із сюжетами китайської міфології тощо. З 2005 року Музеї історії декілька разів експонувалася тимчасова виставка, присвячена подарункам Каразінському університету (в 2005 і в 2014 роках)¹. Співробітництво з факультетами дозволило поповнити фонди новими матеріалами, пов'язаними як з діяльністю факультетів і їхніх кафедр, так і особистими речами та науковими працями вихованців і викладачів університету. Завдяки тісному контакту з історичним факультетом до Музею історію було передано колекцію негативів факультетського фотографа Хейфеця, який закарбував у знімках ціле університетське покоління. Викладач історичного факультету Б. П. Зайцев передав до Музею історії колекції значків та емблем, пов'язаних з університетом, студентських конспектів. Також до музейних фондів було передано матеріали та фотографії з кафедри низьких температур фізичного факультету, особисті речі та документи учасників АТО та ін.

¹ Анонс виставки «Виставка подарунків з нагоди 210-ї річниці від Дня заснування Каразінського університету». 16.11.2014 // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1564366593797684&set=pcb.1564366853797658> Дата звернення 18.02.2023).

Традиційним шляхом поповнення музейних фондів є подарунки Музею історії від випускників університету. Саме завдяки передачі колишніми вихованцями авторських екземплярів їхніх наукових праць була сформована бібліотека Музею історії, яка нараховує понад 1100 книг. Крім цього вихованці передають до Музею історії свої студентські документи, конспекти і фотографії. В 2018 році на виставці «Нових надходжень» були представлені також подарунки від вихованців – представників різних факультетів і різних поколінь. Так, в 2016 році випускник історичного факультету 1990-х років Шимон Бріман подарував історичні карти XVIII ст., випускник фізико – технічного факультету 1968 року Халіл Ібрагім Шакар передав сувеніри з Іраку (тарілки із зображенням історичних пам'яток Іраку, пластину із зображенням історичних пам'яток Іраку, медалі із зображенням історичних пам'яток Іраку)¹.

Новий шлях поповнення музейних фондів з'явився завдяки зміні в підході до організації тимчасових виставок після 2013 року. Під керівництвом В. Ю. Іващенко колектив Музею історії університету почав розробляти кожен тимчасову виставку як проєкт, період підготовки який займає до півроку, а співорганізаторами стають викладачі, студенти і випускники Каразінського університету, харків'яни. Так, до підготовки виставки «Студентські образи XIX – XX ст.: мода, стиль життя, епоха» з нагоди 215 річниці заснування Харківського університету долучилося багато харків'ян, які відгукнулися на звернення співробітників в соціальних мережах про пошук одягу і аксесуарів різних періодів для відтворення студентської моди XIX – XX ст. Випускниця філологічного факультету І. Васюренко надала для виставки куртку учасника студентського будівельного руху, в якій вона їздила в студентські роки до Сургута². Наразі в фондосховищі Музею історії зберігається 9 валіз різного одягу

---

¹ Каталог виставки «Виставка подарунків з нагоди 210-ї річниці Дня заснування Каразінського університету» // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

² Анонс виставки «Студентські образи XIX – XX ст.: мода, стиль життя, епоха» // Музей історії університету 12.11.2019. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2475458326021835&id=1466588730242138 (дата звернення: 19.03.2023).

і аксесуарів, які використовуються для створення відеопроектів і проведення перформансів.

До 2006 року Музей історії університету нараховував сім фондів – шість, присвячених різним періодам історії університету і один особовий, який складається зі справ, присвячених певним університетським діячам. Завдяки реалізації усноісторичних проєктів («Образи університетської науки: Харківський університет у 1940 – 1980-х рр.», «Історія студентського будівельного руху в Харківському університеті», «Харків'яни на фронтах АТО») в Музеї історії був створений усноісторичний фонд, який щорічно поповнюється понад 20 новими інтерв'ю¹.

Музей має інвентарні книги, які ведуться повно та якісно, картки наукового опису музейних предметів; експонати, що пройшли науковий опис отримують власний шифр, систематизуються та каталогізуються, окрім основного каталогу музей має бібліотечний каталог та каталог фототеки. Співробітники музею за допомогою спеціалістів із факультету математики та інформатики Каразінського університету розробили спеціальну програму обліку музейних експонатів. Наразі в електронний каталог внесено близько 125 одиниць зберігання. Розпочато роботу зі створення електронних баз даних цифрових фотографій. На початок 2017 року до зазначеної бази був внесений опис фотографій, присвячених 688 подіям з історії університету.

Підрозділ 2. Характеристика фондів Музею історії університету

В Музеї історії університету нараховується понад 20 000 тисяч одиниць зберігання основного фонду,² більшість з яких є оригінальними експонатами, пам'ятками історії та культури XIX – XXI ст., які відображають діяльність університету, розвиток української освіти, науки, життя та науковий доробок видатних вихованців і професорів університету. Музей також має бібліотеку літератури з історії університету, наукових шкіл, музейної справи, яка нараховує

---

¹ Іващенко В. Ю. Проект «Образи університетської науки: Харківський університет у 1940–1980-х роках» // Україна модерна. Київ-Львів, 2007. Ч. 11. С. 81–82.

² Звіти з наукової роботи Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна (2003 – 2022) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

близько 1000 екземплярів, фототеку, що включає 10000 негативів, невелику відеотеку (відеофільми та диски, що відображають діяльність факультетів, кафедр, проведення конференцій, презентацій та інших університетських заходів), усноісторичний фонд, створений завдяки реалізації усноісторичних проєктів і електронний архів об'ємом понад 400 ГБ, що висвітлюють історію Каразінського університету.

В основі музейної колекції – особові фонди, яких нараховується 233¹. Основними фондоутворювачами є професори, співробітники та вихованці університету. Ці фонди містять документи, фото, книги, особисті речі науковців та студентів XIX – початку XXI ст., і кількість цих фондів постійно зростає. Серед основних фондоутворювачів²:

- Багалій Д. І. (1857 – 1832) – історик, громадський діяч, академік, професор, ректор Харківського університету (1906 – 1911 рр.), Харківський міський голова (1914 – 1917 рр.).
- Барабашов М. П. (1894 – 1971) – астроном, вихованець, професор та ректор Харківського університету (1943 – 1945 рр.), академік, член Міжнародної астрономічної спілки, один з авторів і редактор першого «Атласу зворотної сторони Місяця».
- Буланкін І. М. (1901 – 1960) – біохімік, академік, вихованець, професор, ректор Харківського університету (1945 – 1960 рр.).
- Ветухов О. В. (1869 – 1941) – філолог, вихованець, професор Харківського університету.
- Гегузін Я. О. (1918 – 1987) – фізик, вихованець, професор Харківського університету, засновник харківської школи кристалофізики.
- Гордієнко Є. С. (1812 – 1897) – медик, вихованець, професор Харківського університету, земський діяч, Харківський міський голова (1871 – 1873 рр.).

---

¹ Каталог фондів Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

² Так само.

- Королівський С. М. (1904 – 1977) – історик, вихованець, викладач, доцент, професор Харківського університету, лауреат Держпремії УРСР (1969 р.), учасник війни в 1941 – 1945 рр.
- Селиванов О. Ф. (1785 – 1869) – вихованець Харківського університету, викладач гімназій Таганрогу, Курська, Харкова, директор училищ Слобідсько-Української губернії та Війська Донського.

Документальний фонд музею складають рукописні та машинописні оригінали XIX – початку XXI ст. та їхні копії – автобіографії, дипломи про присудження наукових ступенів і звань, авторські свідоцтва на винаходи, щоденники, записні книжки, вітальні адреси та телеграми, наукові праці та конспекти викладачів, листи, документи з особових справ студентів, документи наукових товариств, які існували при університеті, матеріали службової та громадської діяльності вчених; а також друковані документи – афіші, програми конференцій, оголошення, рецензії та відозви¹.

У музеї зберігається велике розмаїття речових експонатів – прилади, особисті речі, формений одяг викладачів та студентів, подарунки до ювілеїв університету, предмети побуту – ректорський стіл та стільці XIX ст. тощо. В 2021 році до Музею історії було передано предмети побуту з кабінету ректора Каразінського університету в 1998 – 2021 рр., академіка В. С. Бакірова для того, щоб в подальшому в приміщенні Музею історії створити спеціальну зону – ректорський кабінет.

Значну частину музейного фонду становлять фотодокументи, що висвітлюють історію Харківського університету середини XIX – початку XXI ст.). Фототека музею історії налічує понад 10 тис. фотонегативів². Фотоматеріали, зібрані з початку 1970-х до середини 1980-х, представлені картками з контрольними знімками (2x2 та 6x6 см). Фотоматеріали середини 1980-х – кінця 1990-х зберігаються у плівках. До 2013 року, до смерті фотографа

---

¹ Довідка про фонди Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

² Довідка про стан фотоархіву Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

Музею історії університету Є. В. Симоновського, фотоматеріали оформлювалися у вигляді спеціальних альбомів із негативами.

Фотограф Є. В. Симоновський, пропрацював в Музеї історії університету понад 40 років і створив архів фотоматеріалів з історії Харківського університету, висвітивши найбільш значні події сучасного університетського життя, здійснивши фотозйомку титульних листів рідкісних видань, унікальних документів із фондів ЦНБ, особистих архівів співробітників університету, зробивши фотокопії портретів та фотографій видатних харківських учених. Відповідні фотоматеріали висвітлюють такі сторони університетського життя¹:

1. Заснування університету – приблизно 50 одиниць зберігання;
2. В. Н. Каразін (фотокопії портретів В. Н. Каразіна, фото садиби, місця поховання, рукописів, книг) – 15 одиниць зберігання;
3. Участь Харківського університету в громадському та культурно-просвітницькому житті суспільства (XIX – початок XX ст.) – приблизно 50 одиниць зберігання;
4. Внесок вчених Харківського університету в розвиток науки (XIX – початок XX ст.) – приблизно 80 одиниць зберігання;
5. Навчальний процес у Харківському університеті (XIX – початок XX ст.) – приблизно 60 одиниць зберігання;
6. Участь студентів Харківського університету в суспільному житті та революційному русі (початок XX ст.) – приблизно 100 одиниць зберігання;
7. Громадські організації університету (1920 – 1930-ті рр.) – приблизно 20 одиниць зберігання;
8. Навчальний процес в університеті в 1920 – 1930 рр. – приблизно 50 одиниць зберігання;
9. Викладачі та співробітники університету в роки війни – приблизно 90 одиниць зберігання;
10. Університет в евакуації – приблизно 10 одиниць зберігання;
11. Вихованці університету, які загинули в роки війни – приблизно 70 одиниць зберігання;
12. Відновлення навчально-наукового потенціалу Харківського університету – приблизно 90 одиниць зберігання;
13. Навчальний процес та наукова діяльність у Харківському університеті в 1970-ті рр. – приблизно 1160 одиниць зберігання;
14. Навчальний процес та наукова діяльність у Харківському університеті в 1980-

---

¹ Довідка про стан фотоархіву Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

ті рр. – приблизно 1600 одиниць зберігання; 15. Громадські організації університету в 1970 – 1980-ті рр. – приблизно 1600 одиниць зберігання; 16. Університет наприкінці 1980 – 1998 рр. – понад 1100 сюжетів (у плівках); 17. Університет в період 1998 – 2003 рр. – матеріали цього періоду зберігаються у вигляді кольорових негативів по 30 – 40 шт. у файлі, що знаходиться в сегрегаторі з датою календарного року і містить 120 – 180 файлів кожен¹.

До окремої групи можна віднести випускні альбоми Харківського університету, починаючи з другої половини ХІХ ст. і до сучасності. Традиція виготовлення випускних альбомів з'явилась у Харківському університеті з поширенням мистецтва фотографії у другій половині ХІХ ст. і пов'язана з іменами видатних фотографів – О. М. Іваницького, братів Блюм, фотоателя «А. Скассі і Ко». Випускні альбоми 1930 – 1990-х рр. дають змогу прослідкувати подальшу трансформацію традицій фіксування пам'яті про Харківський університет. В Музеї історії університету також зберігаються випускні альбоми сучасних викладачів Каразінського університету, зокрема, професора С. М. Куделка, доцента Л. Д. Маєвської.

Відносно новим явищем для українських музеїв є усноісторичні фонди, зібрані відповідно до принципів, сформованих в межах такого наукового напрямку як Oral History². У 2006 р. на історичному факультеті ХНУ розпочалася реалізація проекту «Образи університетської науки: Харківський університет у 1940–1980-х роках», у ході якого, за допомогою спеціально розробленої анкети, було опитано 56 респондентів з питань організації навчального процесу, наукової діяльності та громадського життя в університеті, студентсько-викладацького побуту, дозвілля, університетської символіки, відносин у студентському середовищі та ін³. До реалізації проекту залучалися студенти, які пройшли відповідну підготовку в межах курсу «Вступ до спеціальності» та

¹ Довідка про стан фотоархіву Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

² Кісь О. Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади / Україна Модерна. Т. 11. № 11. Львів–Київ, 2007. С. 7–21.

³ Красько Ольга. На пути создания устноисторического архива: интервью выпускников Харьковского университета в контексте изучения корпоративной памяти // Koło historii. Lublin, 2015. №16. С. 177–189.

спецкурсу «Усна історія» на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології історичного факультету.

В 2013 році в Каразінському університеті був створений оргкомітет з написання історії студентських будівельних загонів, очолюваний проф. В. В. Александровим. З метою залучення до видання нового кола джерел про студентські будівельні зағони Харківського університету 1964 – 1989-х рр. авторською групою була розроблена анкета для збору усних спогадів учасників студентського будівельного руху. Загалом було опитано 15 учасників студентських будівельних загонів, більшість з яких у різний час працювали в північних районах СРСР¹. Аудіофайли, транскрипції та протоколи зібраних інтерв'ю зберігаються у фонді усноісторичних матеріалів Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Наразі усноісторичний фонд включає понад 400 інтерв'ю. До нього також увійшли інтерв'ю з відеопроєкту «П'ять історій про дитинство в роки війни (1941 – 1945)», під час якого було опитано викладачів та співробітників Каразінського університету стосовно їхніх спогадів про дитинство в 1941 – 1945 рр. На спеціально розроблений опитувальник відповіли М. З. Бердута, Н. М. Березюк, Н. І. Буланкіна, В. С. Калашник, М. І. Кім, М. С. Лапіна, Л. Д. Маєвська, В. І. Чеботарьов. Зберігаються в Музеї історії і матеріали зібрані студентами в межах усноісторичного проєкту «Харків'яни на фронтах АТО», який з 2016 року реалізується в Каразінському університеті².

Зібрана під час реалізації проєкту колекція лягла в основу окремого фонду Музею історії Харківського університету (Ф. 7, оп. 21). Вона зберігається у вигляді цифрових записів інтерв'ю на електронних носіях (CD-R та жорсткому диску комп'ютера) та їхніх паперових розшифровок. Окреме питання, що постало перед співробітниками музею – це каталогізація відповідного фонду. В

---

¹ Красько Ольга. Усноісторичні проєкти в діяльності Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна // Матеріали Всеукраїнського науково-теоретичного семінару «Історія радянської повсякденності: на перехресті джерел». Вінниця, 2015.

² Волонтерський науковий проєкт «Харків'яни на фронтах АТО» // Сайт Каразінського університету URL : <https://karazin.ua/universitet/proekti/studentskyi-volonterskyi-naukovy-proiekt-laquo-kharkiviany/> (дата звернення: 10.02.2023).

основу пошукової системи покладено алфавітний іменний покажчик інформантів. Для того, щоб полегшити пошук необхідної інформації, кожна одиниця зберігання супроводжується описом, який містить: по-перше, базові свідчення про інформанта – прізвище, ім'я, по-батькові, факультетська приналежність, форма навчання, рік випуску, сфера діяльності після закінчення університету; по-друге, дані щодо інтерв'ю – прізвище, ім'я, по батькові інтерв'юера та автора транскрипції, вид інтерв'ю (аудіо/відео), місце та дата проведення інтерв'ю, чи були при цьому присутні треті особи. У подальшому кожне інтерв'ю планується супроводити анотацією, що надасть загальне уявлення про зміст того чи іншого джерела¹.

Книжковий фонд музею сформований здебільшого з наукових праць професорів, співробітників та вихованців університету, які були передані їхніми авторами в якості подарунків Музею історії університету і налічує понад 1100 екземплярів. Бібліотека Музею історії складається з 25 розділів², найбільш репрезентативними є розділи з історії освіти взагалі і історії Каразінського університету зокрема. Цінними є дореволюційні книги, у тому числі альбом до 100-річчя Харківського університету і присвячені 10-річній історії чотирьох факультетів: історико-філологічного, фізико-математичного, юридичного і медичного. Також в Музеї історії зберігається комплекту газет «Харківський університет» (з 1976 р.).

З реекспозицією в 2018 році, встановленням у приміщенні Музею історії університету і розробкою контенту до них постало питання про створення і упорядкування єдиного електронного фонду. Оскільки до цього часу на особистих комп'ютерах відклалася значна частина музейних матеріалів в електронному форматі, зокрема фотоархів університетського фотографа С. С. Солонського і старшого наукового співробітника Музею історії

---

¹ Іващенко В. Усноісторичні джерела: особливості комплектування та зберігання // Архівознавство та джерелознавчі галузі знань: проблеми взаємодії на сучасному етапі: Матеріали наук. конф. з міжнар. участю 14 березня 2013 р. Київ, 2013. С. 62–65.

² Бібліотека Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

університету В. О. Півень, яка після смерті музейного фотографа Є. В. Симоновського, відповідає за фотофіксацію подій, які відбуваються в приміщенні Музею історії (відкриття тимчасових виставок, презентації університетських видань, візити гостей). Крім цього, співробітники Музею історії, готуючи тимчасові виставки і використовуючи документи і фотографії з фондів, одночасно роблять їхні електронні копії для подальшого використання і створення віртуальних продуктів.

Також значну частину цього електронного фондосховища займають зібрані матеріали для мультимедійних панелей – бази даних «Біографії університетських персоналій», «Хроніка подій Каразінського університету (1991 – 2022)», «Сучасний університет», «Символи і традиції Каразінського університету» тощо. Під час дистанційного формату роботи в період карантину співробітники розпочали створення хмарного сховища для наявних електронних матеріалів і подальше їхнє упорядкування. Нажаль, через брак обсягу хмарного сховища цей процес було призупинено.

РОЗДІЛ III. МУЗЕЙ ІСТОРІЇ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ЦЕНТР АКТУАЛІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПАМ'ЯТІ

Підрозділ 1. Експозиційна, виставкова та екскурсійна діяльність Музею історії університету.

Перша експозиція Музею історії університету була побудовано по хронологічному принципу і включала 8 відділів: 1. Видатні вчені, імена яких пов'язані з Харківським університетом; 2. Ними пишається університет; 3. Діяльність університету в дореволюційний період; 4. Університет у роки Жовтневої революції та реорганізації (1917 – 1933 рр.); 5. Університет у роки війни та в період відбудови (1941 – 1950 рр.); 6. Навчальний процес (1960 – 1970 рр.); Наука в університеті (1960 – 1970 рр.); Діяльність громадських організацій, спорт, художня самодіяльність¹. Відповідно особливостям часу в експозиції відображався значний внесок університету в революційних подіях і побудові соціалістичного суспільства.

Про заангажованість першої експозиції в інтерв'ю відзначав Є. П. Пугач: «Дух епохи, той час, ідеологія, позначилися на концепції музею, він був заполітизований. Ось приклад. Через Харків проїжджав свого часу Максим Горький, але ніхто не знав, чи зустрічалися з ним студенти, чи ні, але в музеї була картина, де студенти Харківського університету зустрічають Горького на вокзалі (посміхаючись)². Після проголошення незалежності України в 1991 році, почалося переосмислення університетської історії, зокрема, в центрі уваги співробітників музею опинилися українознавчі сюжети, до 190-річчя університету було оновлено постійну експозицію.

Під час реекспозиції музейної зали в 2004 – 2005-х рр. співробітники Музею історії разом з музейною комісією розробили новий тематико-

---

¹ Іващенко В. Ю., Калініченко І. В., Марченко О. С. Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: історія, сьогодення, перспективи (до 40-річчя з дня урочистого відкриття) // «Луньовські читання». Матеріали науково-практичних семінарів (2010 – 2014 рр.). Харків, 2014. С. 106–114.

² Інтерв'ю з Є. П. Пугачем, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 15. Арк. 5.

експозиційний план для майбутньої експозиції. При цьому С. І. Посохов відзначив, що тоді тривала дискусія серед університетських людей, як вона повинна бути побудована. Деякі висловлювали думку, що потрібно сконцентрувати увагу на науковій діяльності і наукових досягненнях. Професор С. І. Посохов виступав проти цього, пояснюючи, що відвідувачами Музею історії будуть різні групи – студенти-першокурсники, діти, науковці, зарубіжні делегації, випускники-ветерани, і «експозиція має дати всім матеріал»¹. Тобто співробітник Музею історії, екскурсовод залежно від групи відвідувачів обирає ті теми і експонати, відображені в експозиції, які будуть цікаві саме їм: «Кожного разу ви думаєте «ага», якщо це діти, я отак пройдуся по цій експозиції, якщо це прийшли скажімо там, випускники якихось років, які дуже хочуть, щоб їм розповіли саме про ті роки, коли вони там вчилися? Будь ласка. Найбільш яскраві події в історії університету, для зарубіжних делегацій? Будь ласка. Науковці прийшли? Будь ласка. Тобто, така має бути експозиція, коли ви кожного разу по цій експозиції свій окремий маршрут, і так зараз і відбувається»².

Сучасна постійна експозиція музею обіймає весь двохсотрічний шлях Каразінського університету. Вона складається з чотирьох великих розділів, розташованих за хронологічним принципом: 1. Імператорський Харківський університет (1804 – 1917 рр.); 2. Харківський університет у період реорганізації (1917 – 1933 рр.); 3. Харківський державний університет у системі радянської вищої освіти (1933-1991 рр.); 4. Харківський національний університет – один із провідних вузів незалежної України.

Експозиція відкривається макетом Стверджувальної грамоти про заснування Харківського університету, підписаної 5 (17) листопада 1804 року імператором Олександром І. Початкову історію університету висвітлюють матеріали, пов'язані з життям і діяльністю засновника Каразінського університету, ученого та просвітителя, відомого громадського діяча

---

¹ Інтерв'ю з С. І. Посоховим, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. Арк. 7.

² Так само. Арк. 7.

В. Н. Каразіна, перших професорів та студентів. Особливу увагу привертають унікальні експонати: диплом учителя музики І. Вітковського з першою печаткою університету (1808 р.), запрошення на університетські свята початку ХІХ ст.¹

Подальший розвиток Каразінського університету характеризують фотографії та наукові праці його видатних учених та вихованців - біолога, Нобелівського лауреата І. І. Мечникова, медика М. П. Трінклера, математиків М. В. Остроградського та О. М. Ляпунова, хіміка М. М. Бекетова, географа А. М. Краснова, юристів С. І. Зарудного та М. М. Ковалевського, істориків М. І. Костомарова та Д. І. Багалія. Багато уваги приділяється також участі університетських діячів у громадському й культурному житті Харкова та країни².

Навчальні будні ХІХ ст. ілюструють студентські документи, конспекти лекцій, розклади занять, перші підручники, газети та журнали, видані в університетській типографії, диплом та значок випускника університету ХІХ ст. Надзвичайне враження справляють відтворені мундири професора та студента ХІХ ст., колекція старовинних приладів, оригінал нездійсненого проекту будівлі університету архітектора В. В. Величка³.

Наступна частина експозиції присвячена бурхливим подіям після 1917 року. Революційні потрясіння змінили долю Харківського університету, він був офіційно скасований. Уявлення про непростий процес розвитку науки та освіти з утвердженням радянської влади в Україні надають документи та фотографії студентів і викладачів - учасників громадянської війни, вихованців університету, що опинилися в еміграції і стали видатними вченими, таких як президент Міжнародного астрономічного союзу О. Л. Струве, Нобелівський лауреат С. А. Кузнець (Саймон Сміт), матеріали з історії Академії теоретичних знань (1920 – 1921), Інституту народної освіти (1921 – 1930), Фізико-хіміко-

---

¹ Експозиція Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

² Так само.

³ Так само.

математичного інституту та Педагогічного інституту професійної освіти (1930 – 1933), що постали на базі колишнього Харківського університету¹.

Роками перемог і втрат стали для харківських учених суперечливі 1930-ті. У відновленому в 1933 р. Харківському університеті працював видатний фізик, майбутній Нобелівський лауреат Л. Д. Ландау; групою фізиків, серед яких були ті, що працювали у ХДУ, уперше в СРСР було розщеплено ядро атому літію. У музеї експонується прилад, на якому в 1932 р. вперше в СРСР було отримано у великих обсягах рідкий гелій. Водночас про складну громадсько-політичну ситуацію в тогочасних вищих навчальних закладах свідчать газети з повідомленнями про партійні чистки в університеті, фото та документи розстріляного під час сталінських репресій ректора О. І. Нефоросного².

Велика частина експозиції музею присвячена рокам війни. На стендах розміщені фотографії, фронтові листи, особисті речі студентів і викладачів університету – пр учасників бойових дій та підпільників, серед яких - Герої Радянського Союзу. Унікальними є документи, які відбивають життя університету в евакуації: довідка про кількість студентів, курсова робота з історії, листи та фотографії. Відбудова університету, переїзд до нового приміщення на площі Дзержинського (нині – пл. Свободи), зростання наукового потенціалу в повоєнні часи відображають тогочасні газети, журнали, авторські свідоцтва та програми наукових конференцій.

У 1950 – 1980-х роках у Харківському університеті працювали видатні вчені: геометр О. В. Погорєлов, фізики К. Д. Синельников та А. К. Вальтер, астроном М. П. Барабашов, економіст Є. Г. Ліберман, історики І. К. Рибалка і Б. А. Шрамко та багато інших³. У вітринах представлені їхні наукові праці, нотатки, особисті речі. Окрасою експозиції є диплом та мантія почесного доктора Манчестерського університету хіміка В. Ф. Лаврушина (1966 р.).

---

¹ Так само.

² Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за 200 років / В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев [та ін.]. Харків: Фоліо, 2004. С. 358.

³ Так само. С. 612.

У 2018 році До Дня Героїв Небесної Сотні в Музеї історії було оновлено експозицію і додано два нових лайтбокса. Перший лайтбокс, присвячений подвигу харків'ян – учасників Революції Гідності і вихованцям Каразінського університету, які загинули в ході АТО (вихованцям історичного факультету Святослава Горбенку, Мирославу Мислі, Едуарду Ушакову, вихованцю медичного факультету – Владиславу Ковальову і випускнику механіко-математичного факультету Петру Федоряці). Другий лайтбокс відображав потрапляння Каразінського університету до «Книги рекордів Гіннеса». Оскільки в 2017 році спільнота Каразінського університету провела мистецьку акцію, в межах якої було встановлено рекорд України на найбільш масове виконання духовного гімну «Молитва за Україну» вихованця Каразінського університету, композитора Миколи Лисенка¹.

У 1990-ті роки в діяльності Музею історії з'явилися нові тенденції, зокрема поряд з постійною експозицією починають організовуватися тимчасові виставки: зокрема, традицією стають археологічні виставки, які презентують дослідження археологів за результатами польових сезонів. Ця традиція зберігалася до 2016 року до відкриття оновленої зали Музею археології. І. В. Калініченко в інтерв'ю зазначила, що на жаль до переїзду в нове приміщення Музей історії не мав власних вітрин для організації тимчасових виставок регулярно. Після відкриття нової зали Музею історії в 2005 року, в якій з самого початку закладалася ідея обов'язкового проведення тимчасових виставок у приміщенні Музею історії, і до 2022 року було проведено понад 100 тимчасових виставок².

За період 2005 – 2022 рр. спостерігається динаміка зменшення кількості проведених тимчасових виставок – від 9 в 2005 році, 11 в 2006 році до трьох в 2020 році, двох в 2021 році. Звісно це пов'язано з початком карантину в березні 2020 року і уведеними карантинними обмеженнями для музейних установ. До

---

¹ У Харкові встановили рекорд із масового виконання «Молитви за Україну» // ТСН. URL : <https://tsn.ua/ukrayina/u-harokvi-vstanovili-rekord-iz-masovogo-vikonannya-molitvi-za-ukrayinu-1016460.html> (дата звернення: 18.02.2023).

² Загальний каталог виставок (2005 – 2022) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, співробітники Музею історії встигли підготувати одну виставку «Обличчя Університету», яка стала крайньою для колективу. Проаналізувавши каталог тимчасових виставок за період 2005 – 2022 роки, можна окреслити провідні теми, які були відображені завдяки ним: 1. Виставки, присвячені різним аспектам і періодам історії університету; 2. Виставки, присвячені персоналіям, переважно до ювілеїв або роковин університетських людей; 3. Виставки з нагоди свят і пам'ятних дат (Виставки до 3 нагоди Дня пам'яті та примирення та Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, виставки до Дня працівників архівних установ України, виставки з нагоди Міжнародного жіночого дня, Дня випускника Каразінського університету); 4. Виставки, на яких експонувалися різні колекції, які збирають вихованці, співробітники і викладачі Каразінського університету (Виставка паперових грошових знаків і бон періоду громадянської війни з колекції Є.К. Шишкіної (2006 р.), «Харків та Харківський університет на поштових конвертах» В. О. Соловйова та Ю. В. Чурилова (2008 р.), «Історія стійкого солдатака...: з колекції професора С. В. Потрашкова» (2017 р.), «Звичайні хобі та незвичні колекції університетських людей» (2019 р.))¹; 5. Виставки, присвячені місту; 6. Виставки на загальні історичні теми.

За цей період в Музеї історії дві тимчасові виставки експонувалися декілька разів – виставка фізичних приладів з колекції Харківського університету XIX – XX ст. (тричі), виставка виставка випускних фотографій та альбомів Харківського університету XIX – XXI ст. (двічі)². У певних випадках приміщення Музею історії ставало лише майданчиком для тимчасового експонування виставок, без залучання до їхньої організації власних фондів. Так, для гостей університету в Музеї історії експонувалася виставка «Українські

---

¹ Загальний каталог виставок (2005 – 2022) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

² Так само.

сліди на пйотрковській землі (документи Державного архіву у Пйотркові Трибунальському)»¹.

Також створюються виставки, які виходять за межі історії університету, і присвячені історії Харкова, як правило, співробітники їх готують, кооперуючись з місцевими установами та підприємствами. Разом із корпорацією «Бісквіт-Шоколад» було організовано виставку, присвячену історії кондитерського виробництва на Харківщині. Свого часу цілу серію виставок було створено у співпраці з архівними установами міста: Державним архівом Харківської області та Центральним державним науково-технічним архівом.

Традиційно до Міжнародного Дня музеїв Музей історії організовує спеціальні виставки та акції, які мають на меті об'єднати музеї міста та популяризувати музейну справу. Великого резонансу серед харків'ян набула виставка унікальних експонатів університетських музеїв міста, яка дозволила на одній площадці зібрати міні-експозиції близько десяти музеїв, які через особливості свого функціонування залишаються маловідомими для широкого загалу². З 2016 р. на базі Музею історії експонуються приватні колекції представників університетської колегії, які зазвичай привертають велику увагу і є одним із джерел поповнення фондів музею.

Центральними подіями є виставки, присвячені університетській історії, які ми намагаємося створювати в межах нових напрямків історичної науки: біографістики (у центрі таких виставок є постаті викладачів та вихованців); візуальної історії («Студентське життя в карикатурах»); історії повсякденності («Студентство у «смутні часи» (1920 – 1930-ті рр.)»); гендерної історії («Професорська родина»); культурної історії («Місця пам'яті» Харківського університету»); історії речей («Старі університетські речі»)³.

---

¹ Про відкриття виставки «Українські сліди на пйотрковській землі (документи Державного архіву в Пйотркові Трибунальському)» // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2203814723186198&set=pcb.2203815733186097> (дата звернення: 18.02.2023).

² Про загальноміську виставку унікальних експонатів вузівських музеїв Харкова в сюжеті «Слобожанщина online». 2017 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

³ Загальний каталог виставок (2005 – 2022) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

При цьому змінився підхід до організації виставки – вона розглядається як інтерактивну «подію», яка має залучити відвідувача до співучасті або навіть співтворчості. Під час відкриття виставки, окрім традиційної презентації та цифрового варіанту виставки, пропонуються перфоманси, вікторини та конкурси, демонстрації дослідів, спілкування з експертами, які коментують окремі сюжети виставки або експонати, можливість зробити фото у спеціально створених локаціях. З метою підтримки уваги до виставки упродовж її експонування організовується ціла серія заходів: розміщення он-лайн виставки в мережі Інтернет; публікація коротких сюжетів, присвячених виставці в соціальних мережах; обговорення у різних форматах на засіданні Клубу університетських історій.

Традиційною формою роботи співробітників Музею історії є підготовка є проведення екскурсій. Першу екскурсію в Музеї історії університету зі слів В. І. Астахової 25 грудня 1972 року провели студенти на добровільних засадах. В подальшому до появи штатних працівників екскурсоводами були студенти, які навчалися на своєму факультеті і факультеті громадських професій за темами «Історія Харківського університету» та «Історія міста Харкова»¹. Музей історії завжди був візитною карткою Харківського університету, який обов'язково відвідують гості університету. Крім цього в Харківському університеті зародилась традиція обов'язкового відвідування Музею студентами-першокурсниками.

Щорічно його відвідують близько трьох – чотирьох тисяч студентів, старшокласників, учасників міжнародних і республіканських конференцій, а також керівників міста та області, представників інших навчальних закладів, іноземних організацій та посольств близько 40 країн. Серед поважних гостей Музею були Президенти України В. А. Ющенко та П. О. Порошенко, Президент Словенії Данило Тюрк; Надзвичайні та Повноважні послы Болгарії, В'єтнаму, Індії, Ірану, Естонії, Китаю, Македонії, Німеччини, Норвегії, Пакистану, ПАР,

---

¹ Інтерв'ю з В. І. Астаховою, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 14 арк.

Польщі, США, Танзанії, Чехії та ін. Музей неодноразово відвідували відомі вчені – Президент НАН України Б. Є. Патон, Президент Болгарської АН І. Юхновський, Герой України академік П. Т. Тронько, академік П. П. Толочко, іноземні гості факультетів і кафедр – фізик, професор Інституту фізики плазми ім. М. Планка Марі Нотердам і багато інших¹.

Робота з відвідувачами є одним із пріоритетних напрямків діяльності. Основу контингенту складають студенти, викладачі, вихованці та гості нашого університету, абітурієнти, проте співробітники намагаються залучити й інші категорії: жителів місцевої громади, школярів, дітей молодшого шкільного та дошкільного віку, людей з обмеженими можливостями. Основними шляхами збільшення кількості відвідувачів були наступні: участь у загальноуніверситетських та загальноміських акціях (День відкритих дверей, День випускника, Ніч науки), розробку тематичних, інтерактивних та театралізованих екскурсій (з цією метою було реконструовано одяг різних часів); створення екскурсій для особливих категорій відвідувачів (зокрема, було підготовлено екскурсію з сурдоперекладом); створення аудіогіду та спеціальних інтерактивних зон для фотографування, які постійно змінюються; проведення тимчасових виставок.

Зростання кількості екскурсантів в останні роки було пов'язано із появою нових категорій відвідувачів: учасників програми «Відкрий для себе Каразінський» (школярі міста та області)², учителів шкіл Харкова та Харківської області (курси підвищення кваліфікації); жителів міста (внаслідок рекламної кампанії університету та музею). Водночас, колектив музею також докладає зусиль до збільшення кількості відвідувачів, активно рекламуючи різноманітні заходи в соціальних мережах та на телебаченні, використовує для реклами загальноміські інтернет-ресурси. Зокрема, поява на різних інтернет-платформах

---

¹ Звіти з наукової роботи Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна (2003 – 2022) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

² Про візит школярів з Запоріжжя до Музею історії університету в межах програми «Відкрий для себе Каразінський». 9.07.2016 // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1786838038217204&set=pcb.1786838268217181> (дата звернення: 18.02.2023).

на кшталт «Харьков – куда б сходить» и «Рейтинг-Харьков» фактично дозволило отримати безкоштовну рекламу¹.

У період карантину кількість відвідувачів очіковано скоротилася, і колектив зосередився на роботі онлайн. Проте з початку 2021 р. академічного року Музей історії частково повернувся до оффлайн комунікації, що відразу відобразилося на кількості відвідувачів. Так, тільки під час загальноміської акції «Ніч науки» у вересні 2021 р. до музею завітало понад 700 відвідувачів.

Підрозділ 2. Наукова, навчальна і проєктна форми роботи Музею історії університету.

Музей історії крім експозиційної і екскурсійної, здійснює навчальну, наукову і проєктну роботу. З самого початку одним із пріоритетних напрямів роботи музею була профорієнтація молоді. У Харківському університеті з 1961 р. працював факультет громадських професій, який мав на меті надати студентам певні знання та навички з «другої професії», розширити їхній кругозір. Одне з відділень факультету, починаючи з 1972 р., на базі Музею історії готувало екскурсоводів за темами «Історія Харківського університету» та «Історія міста Харкова». За п'ять перших років дипломи екскурсоводів отримали понад 100 студентів².

Сьогодні на базі музею організуються заняття з курсів «Архівний менеджмент» та музейна практика для студентів історичного факультету, з курсу «Основи музеєзнавства» для студентів факультету МЕВ та ТБ, заняття з музеєзнавства для студентів-географів та студентів Харківської державної академії культури. Широка освітня програма Музею включає знайомство з екскурсійною справою та іншими формами роботи музею, збір інтерв'ю, створення індивідуальних та групових проєктів і дозволяє виявити зацікавлених музейною справою студентів.

---

¹ Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна на сайті Kharkov.go // Kharkov.go. URL : <https://kharkovgo.com/places/muzei-places/muzej-istorii-hnu-imeni-v-n-karazina/> дата звернення: 10.02.2023).

² Астахова В. Сторінки університетської історії // Харківський університет. 1977. 20 вересня.

Саме в межах навчальної роботи під керівництвом співробітників музею була створена низка тематичних ігор для інтерактивних панелей, екскурсія з сурдоперекладом, розроблені екскурсії в ігровій формі для дітей молодшого шкільного віку, розпочався збір студентського фольклору та багато іншого. З часом навчальна робота була розширена за рахунок інших категорій відвідувачів: для школярів працював гурток «Майстерність історика», де пропонувалася робота з оригіналами або копіями експонатів в ігровій формі; для вчителів історії на регулярній основі був організований спеціальний тренінг з «Музейної педагогіки». З 2016 р. при Музеї історії працює група волонтерів – студентів історичного факультету, які знайомляться з особливостями музейної роботи беруть активну участь в організації та проведенні музейних заходів.

У 2004 році Музей історії став одним із засновників «Асоціації співробітників музеїв вищих навчальних закладів м. Харкова». Наразі до Асоціації входять 20 музеїв історії при вищих навчальних закладах Харкова¹. Щорічно проводяться засідання правління та членів Асоціації з метою підведення підсумків діяльності за минулий рік та обговорення планів на наступний. Члени Асоціації спільними зусиллями проводять науково-методичні семінари та круглі столи («200 років освіти на Слобожанщині», «Виставкова діяльність вузівських музеїв: надбання та перспективи», «Вузівські музеї світу»), беруть участь в роботі музеєзнавчої конференції «Луньовські читання».

Співробітники Музею історії є співорганізаторами та учасниками традиційної музейної конференції на Харківщині «Луньовські читання» (Харків, 2010 – 2022 рр.). 9 грудня 2022 року в Каразінському університеті відбулася у форматі on-line наукова конференція XIII Луньовські читання «Музей в освітньому процесі: вища та середня школа», яка була присвячена 50-річчю Музею історії університету². Крім цього на базі музею проходять конференції,

---

¹ Івашенко В. Ю., Калиниченко І. В. Роль Асоціації вузівських музеїв г. Харків в консолідації музейного союзу // VII Луньовські читання. Музейний колектив і його проблеми. Матеріали науково-практичного семінару 24 березня 2016 року / Укл. О. Г. Павлова. Харків, 2017. С. 140–147.

² У Каразінському відбулися Луньовські читання «Музей в освітньому процесі: вища та середня школа» // Сайт Каразінського університету. URL : <https://karazin.ua/news/u-karazinskomu-vidbulysia-lunovskii-chytannia-laquo-muzei-v/> (дата звернення: 18.02.2023).

присвячені університетській історії: Науково-практична конференція до 209-ї річниці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та 240-ї річниці із дня народження В. Н. Каразіна «Харківський університет у символах, емблемах, образах» (ХНУ, 19 листопада 2013 р.).

Крім цього співробітники Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна взяли участь в наступних круглих столах, наукових конференціях та науково-практичних семінарах з музейної справи, зокрема взяли участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Університетські музеї: європейський досвід та українська практика» (Київ, 2011)¹, Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Проблеми музеєзнавства, збереження та відновлення історичної пам'яті» (До 85-річчя Харківської державної академії культури та 25-річчя відкриття першого в Україні музейного відділення ХДАК) (Харків, 2014)², Міжнародній конференції студентів та докторантів «III Lubelska Jesień Historyczna» (Люблін, 2014), Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» (Харків; 2014 та 2015 рр.), Міжнародній науково-методичній конференції «Слобожанський гуманітарій – 2015» (Харків, 2015)³, Першому міжнародному науково-практичному семінарі «Оцифроване надбання: збереження, доступ, репрезентації» (Київ, 2013), Міжнародному науково-практичному семінарі «Ad fontes: збереження та вивчення рукописного і друкованого надбання» (Харків, 2015), тренінгу «Формуючи майбутнє: голоси відвідувачів у музеях» (ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014) та ін.

Спільно з історичним факультетом реалізується усноісторичний проект «Образи науки: Харківський університет у 1940 – 1980-х рр.» (зібрано понад 200

¹ Калиниченко И. В. Об усовершенствовании организационных и правовых основ деятельности музеев при высших учебных заведениях г. Харькова // Університетські музеї: європейський досвід та українська практика: Зб. Праць Міжнар. Наук.-практ. Конф. (6-7 жовт. 2011 р., м. Київ) / Упор. Л. В. Казанцева. Ніжин, 2012. С. 151–160.

² Іващенко В. Ю. Музеї ВНЗ Харкова в умовах інформатизації музейного простору // Проблеми музеєзнавства, збереження та відновлення історичної пам'яті (До 85-річчя Харківської державної академії культури та 25-річчя відкриття першого в Україні музейного відділення ХДАК): Матеріали всеукраїнської науково-теоретичної конференції 14 – 15 травня 2014 р. Харків, 2014. С. 18–19.

³ Півень В. О. Виставкова робота в сучасному музеї: питання візуалізації та музейної комунікації // Матеріали міжнародної науково-методичної конференції «Слобожанський гуманітарій-2015. Харків, 2015.

інтерв'ю). На базі музею започатковано науковий проєкт «Місця пам'яті» Харківського університету», у ході реалізації якого створюються бази даних університетських «місць пам'яті», іменних аудиторій університету, пам'ятних дошок, присвячених професорам і видатним особам, пов'язаним з діяльністю університету. Співробітниками музею ведуться електронні книги «Почесні доктори» та «Заслужені професори» Харківського університету, щороку складається «Календар пам'ятних дат університету».

З новим підходом кожна тимчасова виставка Музею історії розробляється в межах проєкту. Наприклад, проєкт «Студентські образи: мода, стиль життя, епоха» (“Karazin students images”) реалізовувався впродовж року: на першому етапі були визначені «образи», які презентували ту чи іншу епоху – від початку ХІХ до 1990-х рр., була проведена велика робота з реконструкції та збору одягу, кастінгу студентів, розробки конкретних сюжетів, які мали презентуватися. Другим етапом став фотопроєкт, коли в антуражі міста Харкова були відтворені конкретні образи. Центральною подією був перфоманс, який був презентований двічі: спочатку у приміщенні Музею історії, потім на великій університетській сцені під час нагородження переможців конкурсу «Вища школа – кращі імена»¹.

Останній довоєнний проєкт) фотопроєкт «Обличчя університету» мав на меті пошук специфіки університетського фото. На першому етапі були відібрані фото, які найбільш яскраво презентували університет кінця ХІХ – початку ХХ ст.: зовнішній вигляд будівель, інтер'єри, портрети університетських діячів, групові портрети студентів та професорів. На другому етапі були створені сучасні фото, схожі за зовнішніми ознаками, але такі, що передають дух сучасного університету. У музеї було організовано кілька фотозон, де кожен бажаючий міг створити власне «університетське фото». Презентація відбулась 26 січня 2022 р².

---

¹ Анонс виставки «Студентські образи ХІХ – ХХ ст.: мода, стиль життя, епоха» // Музей історії університету 12.11.2019. URL:

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2475458326021835&id=1466588730242138 (дата звернення: 19.03.2023).

² Анонс виставки «Обличчя університету». 24.01.2022 Музей історії університету 12.11.2019. URL: <https://www.facebook.com/photo?fbid=423758962881471&set=pcb.423761632881204> (дата звернення: 19.03.2023).

В 2020 році Музей історії організував науковий проєкт «Карантин-2020: харківський досвід»¹, метою якого було створення унікального фонду матеріалів, що відображають досвід життя людей під час карантину: фотографії, аудіо-, відеоматеріали, речі, зображення постів у соціальних мережах, історії пошукових запитів/переглядів тощо. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну співробітники Музею історії університету продовжують працювати в дистанційному форматі і в основному сконцентрувалися саме на науковій і проєктній роботі. Так, старший науковий співробітник О. І. Красько реалізує два проєкти – віртуальний «Небесні каразінці» і усноісторичний «Університетські люди і війна». Перший проєкт був презентований з нагоди Дня захисників і захисниць України в 2022 році і метою якого є вшанування загиблих захисників, героїв – вихованців, студентів і викладачів Каразінського університету. Метою наукового проєкту «Університетські люди і війна» є збір усних свідчень і фото-, відео-матеріалів представників Каразінського університету про їхнє життя, працю і навчання в умовах російсько-української війни². В подальшому усі матеріали будуть зберігатися в усноісторичному фонді Музею історії університету.

Колектив музею бере участь у підготовці наукових праць з університетської історії³: особливо хочеться відзначити проєкт видання, що продовжується: «Харківський університет у спогадах його викладачів та вихованців». Уже вийшло три томи (XIX – початок XX ст.; 1920 – 1930-ті рр.),

¹ Новий проєкт Музею історії Каразінського університету «Карантин-2020: харківський досвід» // URL :https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScYZx_rEaLJkkdo6GKutTc3b90b6jTsI6ID4VYE2snZXYOO/viewform?fbclid=IwAR3XXYYc8MU3g2-4AeBOO8QfTnwgKeg_AqBJQbFqlodXNvA-vHZsAEY7Kuk дата звернення: 10.02.2023).

² Усноісторичний проєкт «Університетські люди і війна» // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=713649110559120&set=a.197218185535551> (дата звернення: 18.02.2023).

³ Почесні члени Харківського університету. Біограф. довідник / Кол. авт.; гол. ред. В. С. Бакіров, відпов. секретар І. К. Журавльова; заст. гол. ред С. І. Посохов. Харків, 2015. 356 с.; Харківський університет XIX – початку XX століття у спогадах його професорів та вихованців. У 2 т. Т. 1 / уклад.: Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, В. І. Кадєєв [та ін.]. Харків: Сага, 2008. 530 с.; Харківський університет XIX – початку XX століття у спогадах його професорів та вихованці. У 2 т. Т. 2 / уклад.: Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, В. І. Кадєєв [та ін.]. Харків: Сага, 2010. 550 с.

зараз готується том, присвячений рокам Другої світової війни¹. Крім цього Співробітники взяли участь у підготовці та публікації наступних видань: «Мы победили смерть: Воспоминания харьковчан – бывших узников фашистских концлагерей» (Львів, 2005)², «Історія солодкого життя : нариси з історії виробництва солодошів у Харкові» (Харків, 2010)³.

Підрозділ 3. Просвітницька і самопрезентаційна діяльність Музею історії університету

З самого початку співробітники музею популяризували історію університету, вели літопис сучасного університетського життя, сприяли вихованню студентства у кращих університетських традиціях. Багато уваги приділялося патріотичному вихованню молоді. У 1970 – 1980-х роках співробітники музею разом зі студентами брали активну участь у Всесоюзних походах по місцях бойової слави, організовували зустрічі з учасниками німецько-радянської війни, вели пошук нових документів, що свідчили про їхні ратні подвиги. Великий емоційний вплив на відвідувачів музею справляла мармурова дошка, на якій золотими літерами були викарбувані імена тих викладачів і студентів, хто загинув, захищаючи Батьківщину. Саме в музеї народилася ідея встановлення пам'ятника студбатівцям – бійцям студентських батальйонів м. Харкова.

У новому приміщенні співробітники Музеї історії віднайшли нові можливості для популяризації університетського минулого. Насамперед Музей історії став площадкою для презентації наукових видань з історії Харкова; з історії Харківського університету; робіт, присвячених вихованцям та викладачам Харківського університету.

Окрім традиційних форм роботи із відвідувачами, що проходять у вигляді екскурсій та презентацій виставок і видень, протягом п'яти років співробітники

---

¹ Харківський університет (1917 – 1941 рр.) у спогадах його викладачів та вихованців / уклад. В. Ю. Іващенко, О. І. Красько, Ю. А. Кісельова, С. М. Куделко, С. І. Посохов, Л. Ю. Посохова, Є. С. Рачков; вступ. стаття В. Ю. Іващенко, О. І. Красько, наук. ред. В. Ю. Іващенко. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 432 с.

² Мы победили смерть: Воспоминания харьковчан – бывших узников фашистских концлагерей. Львов: Кальвария, 2005. 192 с.

³ Історія солодкого життя : нариси з історії виробництва солодошів у Харкові / В. Ю. Іващенко, О. С. Марченко; ред. А. А. Коваленко. Харків: Іріс, 2010. 239 с.

Музею історії пропонували університетській громаді взяти участь у спеціальних акціях, які ґрунтуються на активній співпраці музейників та відвідувачів. Першою акцією став захід під назвою «Фронтний альбом», коли усім бажаючим – студентам, співробітникам, викладачам, запропонували принести до музею фото свої рідних часів Другої світової війни, і, таким чином, створити спільний для всього університету «Фронтний альбом»¹. У 2016 р. під час акції «Поезія втрат та надій» було знято спеціальний відеоролік, в якому студенти історичного факультету читали вірші випускників про війну, а під час акції всі бажаючі мали змогу прочитати ті вірші, які були близькі особисто їм. До пандемії в Музеї історії щорічно відбувалася спеціальна акція з нагоди Дня пам'яті та примирення та Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, під час якої відвідувачам презентували відеороліки і перформанси, які відображали той чи інший аспект життя в роки війни: дитинство, долі жінок, університет в евакуації в м. Кзил-Орда².

Щороку на базі музею проводиться загальноуніверситетська акція «Запали свічку» до Дня пам'яті голодоморів³, а також загальноміський захід до Дня архівіста. З 1999 р. за ініціативи викладачів кафедри історіографії, джерелознавства та археології в університеті щорічно відзначається День архівних працівників. Традиційно в цей день організовуються тематичні виставки архівних матеріалів за участі спеціалістів із архіву Харківського університету, Державного архіву Харківської області, Центрального державного науково-технічного архіву України (м. Харків). З 2005 р. ці виставки проходили у приміщенні Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна, і за цей час було організовано 10 таких виставок.

---

¹ Про відкриття виставки «Фронтний альбом» // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1630270613873948&set=pcb.1630271360540540> (дата звернення: 18.02.2023).

² Youtube-канал Музею історії Каразінського університету // URL : https://www.youtube.com/@kharkiv_university_history_mus/playlists (дата звернення: 18.02.2023).

³ Про акцію «Запали свічку» в Музеї історії університету // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2020294038204935&set=pcb.2020294464871559> (дата звернення: 18.02.2023).

Відповідні акції є достатньо масштабними, як і конкурс для студентів м. Харкова зі створення віртуальних виставок, присвячених історії Харківського університету за підтримки міської профспілкової організації освітян, студентської профспілки, що проводився до 210-ї річниці Каразінського університету в 2014 році. У ньому взяли участь студенти різних вищих навчальних закладів, в результаті якого музей історії отримав цілу низку дуже цікавих, створених у різних форматах («Prezi», «Хронолойнер», 3D-технології) віртуальних виставок¹. Поряд з цим відбулися менш масштабні: конкурс карикатур, конкурс музейних селфі (де важливо було не лише зробити креативну фотографію, але й дати їй влучну назву), конкурс фотографій ««Місця пам'яті» Харківського університету другої половини ХХ – початку ХХІ ст.», конкурс випускних фотографій «Харківський університет – для мене це...»².

Починаючи з 2005 р. за ініціативи С. І. Посохова в музеї щомісячно відбуваються засідання Клубу університетських історій, в рамках яких співробітники музею, студенти та викладачі університету обговорюють цікаві факти з історії університету, відвідують з екскурсіями підрозділи університету (Ботанічний сад, Музей природи ХНУ імені В. Н. Каразіна, ЦНБ імені В. Н. Каразіна та факультети), зустрічаються з видатними вихованцями Харківського університету (наприклад, з археологом, проф. Пенсільванського університету (США) О. Лесковим) та спеціалістами різних галузей (істориком кіно В. Н. Миславським, організатором фестивалю сучасного мистецтва Feldman Art Park Д. Белькевичем, з доцентом кафедри архівознавства Університету ім. Марії Кюрі-Склодовської (м. Люблін, Польща) Артуром Гораком).

З 2015 року і до пандемії Музеєм історії Каразінського університету проводився квест «Місцями університетської пам'яті» для студентів-

¹ Про студентський конкурс «Харківський університет – місту, Україні, світу!» (листопад 2014 року) // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/1466588730242138/photos/a.1466593030241708/1504672146433796/> (дата звернення: 18.02.2023).

² Про відкриття виставки «Місця пам'яті» Каразінського університету ХІХ – початку ХХІ ст.» і результати конкурсу // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1845353422365665&set=pcb.1845355009032173> (дата звернення: 18.02.2023).

першокурсників у рамках курсу «Основи спеціальності» проф. С. І. Посохова. Таким чином, Музей історії виконує функцію залучення студентів-першокурсників до університетської корпорації. Карантинні обмеження зумовили пошук альтернативи цьому заходу і співробітники почали замість квесту проводити дистанційний історичний брейн-ринг. Команди істориків-першокурсників в запеклому інтелектуальному змаганні борються за звання найкращих знавців з університетської історії.

Саме з пандемією, а також із уподобаннями студентської молоді, пов'язана і активізація роботи колективу Музею історії в соціальних мережах. На сьогодні Музей має офіційні сторінки в Facebook (сторінка з 2015 року, має 1 300 підписників), Instagram (сторінка з 2016 року, має 570 читачів), канал в YouTube (з'явився з нагоди 50-річчя в грудні 2022 року). До карантину в 2020 записи в соціальних мережах з'являлися періодично, були між собою не взаємопов'язані. Пізніше співробітники створили певний стиль сторінок в соціальних мережах, публікації стали щоденними в межах кількох рубрик: новини музею, авторські рубрики співробітників («Цікавинки музейної експозиції», «Цікаві факти з історії університету», «Студентські історії», «Університетські топоніми», «Університетські історії кохання», «Жінки в науці», зараз – «Університет і війна»); засідання Клубу університетських історій; опитування; челлінджі («Сумую за університетом», «Університет посміхається», «Університетські люди в музеях світу»).

З 2014 року розпочалася тісна співпраця з харківськими журналістами, результатом якої була серія відеосюжетів, присвячених подіям в музеї історії. На Мультимедійних панелях в розділі «Відео» є підборка відеосюжетів під назвою «Музей історії в медіа», яка налічує понад 20 позицій. Більшість відеосюжетів було створено харківськими журналістами під час відкриття тимчасових виставок (Про відкриття виставки «Символи та емблеми Харківського університету» в сюжеті МГ «Об'єктив» (2013), Про виставку «Студенти Харківського університету у «смутні часи» (1920 – 1930-ті рр.). у сюжеті МГ «Об'єктив» (2015), Про відкриття загальноміської виставки унікальних

експонатів вузівських музеїв Харкова в сюжеті «ІНФОРМБЮРО» (2017) тощо). Найбільшого розголосу набула презентація з нагоди 215-річниці Каразінського університету проєкту «Студентські образи: мода, стиль життя, епоха» (“Karazin students images”), якому було присвячено 4 відеосюжети і дві статті в місцевих газетах.

В 2017 році в передачі «Грані історії» вийшов 13-хвилинний сюжет про експозицію Музею історії. В 2020 році співробітники Музею історії за підтримки Університетської медіастудії підготували цикл із 6 коротких відео-екскурсій експозицією Музею історії Харківського університету, які суттєво доповнили сюжет з передачі «Грані історії». В межах в межах «Інновації в музейній справі» студентка історичного факультету підготувала екскурсію з сурдоперекладом.

ВИСНОВКИ

Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна, заснований в грудні 1972 року став одним з перших університетських музеїв при вищих навчальних закладах України. За 50-річний період в його історії можна виокремити декілька етапів: 1. радянський період; 2. 1991 – 2003 рр.; 3. 2004 – 2013.; 4. 2013 – 2022 р. В радянський час була сформована основа фондів, побудовані основні напрямки діяльності – зберігаюча, демонстративна, просвітня і виховна. Проте їхній зміст був заангажований і залежав від суспільно-політичного контексту радянських часів – що зберігати, що демонструвати і як виховувати молодь. Тому і в експозиції, і в формах роботи співробітників насамперед у центрі уваги була загальна радянська (революційна) історія, на тлі якої опосередковано повставав сюжет про університет.

Після здобуття Україною незалежності в 1991 році підхід до експозиції і діяльності змінився, але не суттєво. Взагалі, нажаль період 1990-х років характеризується спадом у розвитку Музею історії, що було пов'язано об'єктивною причиною – недостатнім фінансуванням вищої освіти. Цей факт вплинув на можливості колективу зберегти університетську пам'ять в той час. Переломним моментом стала реекспозиція Музею історії в 2004 році з нагоди 200-річчя Каразінського університету. Насамперед була побудована нова експозиція, яка кардинально відрізнялася від попередньої – тепер центральне місце зайняла саме історія Каразінського університету, навколо якої розгортаються додаткові сюжети. В новому приміщенні в співробітників з'явилися і нові форми роботи – підготовка тимчасових виставок на регулярній основі, проведення засідань Клубу університетських історій, організація наукових проєктів.

З 2013 року спостерігається новий період у розвитку Музею історії університету, пов'язаний зі зміною керівництва і відповідно підходу до організації його діяльності. Університетський музей в межах традиції публічної історії став розглядатися як «живий» музей. Внаслідок були зміщені акценти в

формах його роботи вбік відкритої і цілеспрямованої комунікації як всередині університетського співтовариства, так і поза його межами - комунікація з відвідувачами, залучення їх до музейного життя, активізація співробітництва з іншими структурними підрозділами університету, організація студентського волонтерського руху, активний маркетинг за допомогою сторінок у соціальних мережах.

Основною функцією Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна протягом 50-річного періоду залишається збереження університетської пам'яті. Більшість фондів була сформована в перші 10 років, в подальшому темп поповнення суттєво знизився і в 1990-ті роки майже не відбувався. Натомість реорганізація в 2004 році стимулювала розвиток фондової роботи і зараз вона має сталі показники – 300 нових одиниць зберігання щорічно. Крім традиційних шляхів поповнення фондів (комунікація з родичами після смерті університетських людей, співробітництво з іншими структурними підрозділами, подарунки від випускників і гостей університету) Музей історії віднайшов нові можливості для збагачення своїх фондів, зокрема проведення різноманітних наукових проєктів (усноісторичні проєкти, ціляспрямовані збори матеріалів), залучення до організації тимчасових виставок своїх відвідувачів і речей від них. Таким чином Музей історії зберігає різноманітні джерела з університетського минулого, в яких зафіксована університетська пам'ять різних часів (документи, речі, фотографії, усні джерела тощо).

Здійснюючи експозиційно-виставкову, науково-фондову, екскурсійну, навчальну, просвітницьку діяльність Музей історії став важливим центром не тільки збереження університетської пам'яті, а й її актуалізації. Застосовуючи інтерактивні технології і різні канали комунікації з відвідувачами, співробітники поширюють контент про університетське минуле, тим самим приймають участь у формуванні корпоративної культури. На сьогодні музей є своєрідним університетським камертоном, який налаштовує університетське середовище на сприйняття історії університету.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Анонс виставки «Виставка подарунків з нагоди 210-ї річниці від Дня заснування Каразінського університету». 16.11.2014 // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1564366593797684&set=pcb.1564366853797658> Дата звернення 18.02.2023).
2. Анонс виставки «Студентські образи XIX – XX ст.: мода, стиль життя, епоха» // Музей історії університету 12.11.2019. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2475458326021835&id=1466588730242138 (дата звернення: 19.03.2023).
3. Анонс виставки «Обличчя університету». 24.01.2022 Музей історії університету 12.11.2019. URL: <https://www.facebook.com/photo?fbid=423758962881471&set=pcb.423761632881204> (дата звернення: 19.03.2023).
4. Астахова В. Сторінки університетської історії // Харківський університет. 1977. 20 вересня.
5. Бібліотека Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.
6. Вітальний лист з нагоди 50-річчя Музею історії Каразінського університету від В. І. Астахової. 25.12.2022 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.
7. Віртуальна виставка «Університетські скарби»: колекції Каразінського університету XIX – XXI ст.» // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://prezi.com/view/zUNN0kRChjPzKeXiSVXp/?fbclid=IwAR0DTklufgTWOIEPQ8P7azMz0AUkvSAST987FQQ2LT7Xkh9хуTEMBV63QGY> Дата звернення 18.02.2023).
8. Волонтерський науковий проект «Харків'яни на фронтах АТО» // Сайт Каразінського університету URL :

<https://karazin.ua/universitet/proekti/studentskyi-volonterskyi-naukovy-proiekt-laquo-kharkiviany/> (дата звернення: 10.02.2023).

9. «Грані історії»: випуск про Музей історії університету. 2017 // YouTube Музею історії Каразінського університету. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=1cy00PzevVE&list=PLUQ6PC0QWSbd3F-qWqCF0DTEUkTFI5FXO> (дата звернення: 10.02.2023).

10. Довідка-характеристика про діяльність Музею історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

11. Довідка про стан фотоархіву Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

12. Довідка про фонди Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

13. Експозиція Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

14. Ескізний проєкт інтер'єрів Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна архітектора О. Є. Фондорко // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

15. Загальний каталог виставок (2005 – 2022) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

16. Звіти з наукової роботи Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна (2003 – 2022) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

17. Інтерв'ю з В. І. Астаховою, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 14 арк.

18. Інтерв'ю з В. С. Бакіровим, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 12 арк.
19. Інтерв'ю з В. Ю. Іващенко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 18 арк.
20. Інтерв'ю з І. В. Калініченко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 16 арк.
21. Інтерв'ю з С. М. Куделко і О. Г. Павловою, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 18 арк.
22. Інтерв'ю з С. І. Посоховим, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 15 арк.
23. Інтерв'ю з Є. П. Пугачем, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 15 арк.
24. Інтерв'ю з О. Є. Фондорко, м. Харків. Інтерв'юєр: Красько О. І. // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 9 арк.
25. Інформаційно-аналітичні матеріали за підсумками 2000/2001 навчального року / За заг. ред. В. С. Бакірова. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2001. 98 с.
26. Інформаційно-аналітичні матеріали за підсумками 2001/2002 навчального року / За заг. ред. В. С. Бакірова. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2002. 106 с.
27. Інформаційно-аналітичні матеріали за підсумками 2002/2003 навчального року / За заг. ред. В. С. Бакірова. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2003. 104 с.

28. Історія солодкого життя : нариси з історії виробництва солодоців у Харкові / В. Ю. Іващенко, О. С. Марченко; ред. А. А. Коваленко. Харків: Іріс, 2010. 239 с.

29. Каразінський університет починає третій вік своєї біографії // Слобідський край, 2005. №1018. С. 1-2.

30. Каталог виставки ««Виставка нових музейних надходжень» (18 травня 2018 р. – 31 серпня 2018 р.) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

31. Каталог виставки «Виставка подарунків з нагоди 210-ї річниці Дня заснування Каразінського університету» // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

32. Каталог фондів Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

33. Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/profile.php?id=100057421121348> (дата звернення: 18.02.2023).

34. Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Instagram. URL : https://www.instagram.com/kharkiv_university_history_mus/ (дата звернення: 18.02.2023).

35. Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна на сайті Kharkov.go // Kharkov.go. URL : <https://kharkovgo.com/places/muzei-places/muzej-istorii-hnu-imeni-v-n-karazina/> дата звернення: 10.02.2023).

36. Музей історії Каразінського університету: час, люди, події (до 50-річчя) // YouTube Музею історії Каразінського університету. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=4a7RHXoYTDQ&t=4457s> (дата звернення: 10.02.2023).

37. Музеї закладів вищої освіти отримують законодавчий статус // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/1466588730242138/photos/a.1466593030241708/2650777478489918> (дата звернення: 18.02.2023).

38. Мы победили смерть: Воспоминания харьковчан – бывших узников фашистских концлагерей. Львов: Кальвария, 2005. 192 с.

39. Новий проєкт Музею історії Каразінського університету «Карантин-2020: харківський досвід» // URL : https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScYZx_rEaLJkkdo-6GKutTc3b90b6jTsI6ID4VYE2snZXYOQ/viewform?fbclid=IwAR3XXYYc8MU3g2-4AeBOO8QfTnwgKeg_AqbJQbFqlodXNvA-vHZsAEY7Kuk дата звернення: 10.02.2023).

40. Опис фотоархіву // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

41. Опис фотоархіву С. П. Солонського (2012 – 2018) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

42. Перший! (інтерв'ю з В. І. Астаховою) // Харківський університет. 2012. 25 грудня.

43. Плани роботи Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна (2003 – 2022) // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

44. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 №211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» // Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

45. Почесні члени Харківського університету. Біограф. довідник / Кол. авт.; гол. ред. В. С. Бакіров, відпов. секретар І. К. Журавльова; заст. гол. ред С. І. Посохов. Харків, 2015. 356 с.

46. Приказ №1041 по Харьковскому ордена Трудового Красного Знамени государственному университету имени А. М. Горького о создании инициативной группы для создания музея истории от 25.11.1971 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. О. 21. П. 2. 2 арк.

47. Про відкриття виставки нових надходжень і нагородження друзів Музею історії університету з нагоди Дня музеїв-2018 // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2102234590010879&set=pcb.2102235970010741> (дата звернення: 18.02.2023).

48. Про візит школярів з Запоріжжя до Музею історії університету в межах програми «Відкрий для себе Каразінський». 9.07.2016 // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1786838038217204&set=pcb.1786838268217181> (дата звернення: 18.02.2023).

49. Про виставку «Історія стійкого солдатака – від XIX ст. до нашого часу» у сюжеті «ІНФОРМБЮРО». 2016 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

50. Про виставку «Світ університетських речей» у сюжеті «ІНФОРМБЮРО». 2016 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

51. Про відкриття виставки «Українські сліди на пйотрковській землі (документи Державного архіву в Пйотркові Трибунальському)» // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2203814723186198&set=pcb.2203815733186097> (дата звернення: 18.02.2023).

52. Про відкриття виставки «Місця пам'яті» Каразінського університету XIX – початку XXI ст.» і результати конкурсу // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL :

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1845353422365665&set=pcb.1845355009032173> (дата звернення: 18.02.2023).

53. Про відкриття виставки «Фронтовий альбом» // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1630270613873948&set=pcb.1630271360540540> (дата звернення: 18.02.2023).

54. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності музеїв закладів вищої освіти. Проект Закону №2588 // Верховна Рада України. URL : <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/197015.html> (дата звернення: 18.02.2023).

55. Про акцію «Запали свічку» в Музеї історії університету // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2020294038204935&set=pcb.2020294464871559> (дата звернення: 18.02.2023).

56. Про загальноміську виставку унікальних експонатів вузівських музеїв Харкова в сюжеті «Слобожанщина online». 2017 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

57. Про студентський конкурс «Харківський університет – місту, Україні, світу!» (листопад 2014 року) // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/1466588730242138/photos/a.1466593030241708/1504672146433796/> (дата звернення: 18.02.2023).

58. Про урочисті заходи, присвячені Дню пам'яті та примирення, Дню Перемоги над нацизмом у сюжеті МГ «Об'єктив». 2018 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

59. Про ювілей Музею історії університету у сюжеті МГ «Об'єктив». 2017 // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

60. Пугач Є. П. Про Харківський університет, його справи та людей у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 172 с.

61. Тарапова Е. И. Здесь «вечность, и короткий миг, и радость жизни, и страданье...». О Музее истории ХНУ имени В. Н. Каразина // UNIVERSITATES. 2004. №4. С. 39–46.

62. Усноісторичний проєкт «Університетські люди і війна» // Сторінка Музею історії Каразінського університету в Facebook. URL : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=713649110559120&set=a.197218185535551> (дата звернення: 18.02.2023).

63. У Харкові встановили рекорд із масового виконання «Молитви за Україну» // ТСН. URL : <https://tsn.ua/ukrayina/u-harokvi-vstanovili-rekord-iz-masovogo-vikonannya-molitvi-za-ukrayinu-1016460.html> (дата звернення: 18.02.2023).

64. У Каразінському відбулися Луньовські читання «Музей в освітньому процесі: вища та середня школа» // Сайт Каразінського університету. URL : <https://karazin.ua/news/u-karazinskomu-vidbulysia-lunovski-chytannia-laquo-muzei-v/> (дата звернення: 18.02.2023).

65. Фотоархів Музею історії університету // Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Електронний архів.

66. Харківський університет (серія статей «Музею історії – 40!»). 2012. 1 грудня, 25 грудня; 2013. 29 січня, 12 лютого, 26 березня.

67. Харківський університет ХІХ – початку ХХ століття у спогадах його професорів та вихованців. У 2 т. Т. 1 / уклад.: Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, В. І. Кадеєв [та ін.]. Харків: Сага, 2008. 530 с.

68. Харківський університет ХІХ – початку ХХ століття у спогадах його професорів та вихованців. У 2 т. Т. 2 / уклад.: Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, В. І. Кадеєв [та ін.]. Харків: Сага, 2010. 550 с.

69. Харківський університет (1917 – 1941 рр.) у спогадах його викладачів та вихованців / уклад. В. Ю. Іващенко, О. І. Красько,

Ю. А. Кісельова, С. М. Куделко, С. І. Посохов, Л. Ю. Посохова, Є. С. Рачков; вступ. стаття В. Ю. Іващенко, О. І. Красько, наук. ред. В. Ю. Іващенко. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 432 с.

70. Харківський університет (1917 – 1941 рр.) у спогадах його викладачів та вихованців / уклад. В. Ю. Іващенко, О. І. Красько, Ю. А. Кісельова, С. М. Куделко, С. І. Посохов, Л. Ю. Посохова, Є. С. Рачков; вступ. стаття В. Ю. Іващенко, О. І. Красько, наук. ред. В. Ю. Іващенко. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 432 с.

71. Youtube-канал Музею історії Каразінського університету // URL : https://www.youtube.com/@kharkiv_university_history_mus/playlists (дата звернення: 18.02.2023).

72 Ассман Я. Культурная память. Письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности. Москва : Языки славян. культуры, 2004. 368 с.

73 Іващенко В. Ю. Музейний комплекс Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: історія, сучасний стан, перспективи // Проблеми збереження і використання культурної спадщини в Україні: Матеріали II Всеукр. наук.-практич. конф., присвяченої 10-й річниці надання Свято-Успенському монастиреві статусу Лаври (2004), 170-річчю відновлення Святогірського Успенського монастиря (1844), 80-річчю створення краєзнавчого музею М. В. Сибільовим у Святогорську (м. Святогірськ, 25 – 26 вересня 2014 р.). Донецьк, 2014. С. 159–164.

74 Іващенко В. Ю. Проект «Образи університетської науки: Харківський університет у 1940–1980-х роках» // Україна модерна. Київ-Львів, 2007. Ч. 11. С. 81–82.

75 Іващенко В. Ю., Калініченко І. В., Марченко О. С. Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: історія, сьогодення, перспективи (до 40-річчя з дня урочистого відкриття) // «Луньовські

читання». Матеріали науково-практичних семінарів (2010 – 2014 рр.). Харків, 2014. С. 106–114.

76 Іващенко В. Ю., Калиниченко І. В. Роль Асоціації вузовських музеїв г. Харькова в консолідації музейного соообщества // VII Луньовські читання. Музейний колектив і його проблеми. Матеріали науково-практичного семінару 24 березня 2016 року / Укл. О. Г. Павлова. Харків, 2017. С. 140–147.

77 Іващенко В. Усноісторичні джерела: особливості комплектування та зберігання // Архівознавство та джерелознавчі галузі знань: проблеми взаємодії на сучасному етапі: Матеріали наук. конф. з міжнар. участю 14 березня 2013 р. Київ, 2013. С. 62–65.

78 Іващенко В. Ю. Музеї ВНЗ Харькова в умовах інформатизації музейного простору // Проблеми музеєзнавства, збереження та відновлення історичної пам'яті (До 85-річчя Харківської державної академії культури та 25-річчя відкриття першого в Україні музейного відділення ХДАК): Матеріали всеукраїнської науково-теоретичної конференції 14 – 15 травня 2014 р. Харків, 2014. С. 18–19.

79 Іващенко В. Ю. Особливості кооперації університетських музеїв в Україні // Вісн. ХНУ. Історія. 2021. Вип. 59. С. 7–22.

80 Іващенко В. Ю., Калиниченко І. В. Роль Асоціації вузовських музеїв г. Харькова в консолідації музейного соообщества // VII Луньовські читання. Музейний колектив і його проблеми. Матеріали науково-практичного семінару 24 березня 2016 року / Укл. О. Г. Павлова. Харків, 2017. С. 140–147.

81 Калиниченко І. В. Об усовершенствовании организационных и правовых основ деятельности музеев при высших учебных заведениях г. Харькова // Університетські музеї: європейський досвід та українська практика: Зб. Праць Міжнар. Наук.-практ. Конф. (6-7 жовт. 2011 р., м. Київ) / Упор. Л. В. Казанцева. Ніжин, 2012. С. 151–160.

82 Кісь О. Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади / Україна Модерна. Т. 11. № 11. Львів–Київ, 2007. С. 7–21.

83 Красько О. І. Досвід використання програмного забезпечення «Хронозум» у виставковій діяльності Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна // «Луньовські читання». Матеріали науково-практичних семінарів (2010 – 2014 рр.). Харків, 2014.

84 Красько Ольга. На пути создания устноисторического архива: интервью выпускников Харьковского университета в контексте изучения корпоративной памяти // *Koło historii*. Lublin, 2015. №16. С. 177–189.

85 Красько Ольга. Усноісторичні проекти в діяльності Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна // Матеріали Всеукраїнського науково-теоретичного семінару «Історія радянської повсякденності: на перехресті джерел». Вінниця, 2015.

86 Класика, що випереджає час: до 215-річчя Каразінського університету / редкол.: В. С. Бакіров (гол. ред.) та ін. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. 212 с.

87 Музей історії Харківського університету : буклет. / уклад. : В. Ю. Іващенко, І. В. Калініченко, О. С. Марченко, Є. П. Пугач ; фото: Є. В. Симоновський. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 14 с.

88 Нора П. Франция-память. Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1999. 328 с.

89 Півень В. О. Виставкова робота в сучасному музеї: питання візуалізації та музейної комунікації // Матеріали міжнародної науково-методичної конференції «Слобожанський гуманітарій-2015». Харків, 2015.

90 Пугач Є. П. Один з перших в Україні (Музей історії Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна) // Невичерпне джерело духовності: (Нариси про діяльність музеїв історії вузів м. Харкова) / за заг. ред.: В. І. Астахової. Київ: Народна укр. акад., 2003. С. 5–13.

91 Савич А. В., Іващенко В. Ю., Тімов О. О., Надточій І. І., Бабенко В. В. Створення цифрових образів документів та фотоматеріалів в музейній практиці за технологіями державної системи страхового фонду документації України // *Вісн. ХНУ. Історія*. 2019. Вип. 56. С. 88–102.

92 Савич А., Тімов О., Надточій І., Іващенко В. До питання про збереження інформації з фотоматеріалів фондів Музею історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за технологіями державної системи страхового фонду документації України // Харківський архівіст 2018 – 2019 рр. Харків, 2020. С. 65–72.

93 «Харківський університет» за 1957–1987 рр. // Музей історії ХНУ імені В. Н. Каразіна. Ф. 7. Оп. 17. П. 1а.

94 Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за 200 років / В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев [та ін.]. Харків: Фоліо, 2004. 750 с.

95 Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна: хроніка подій (1991 – 2014) / уклад. Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, Ю. А. Кісельова, С. М. Куделко, В. О. Куліков. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 92 с.

96 Хальбвакс М. Коллективная и историческая память / пер. с франц. М. Г. // Неприкосновенный запас. 2005. № 2–3. С. 8–27.

97 Cauvin T. Public History A Textbook of Practice. Routledge, 2022. 228 p.

98 Hamilton P. Oxford Handbook of Public History. Oxford, 2022. 568 p.

РЕЗЮМЕ

Дослідження присвячено вивченню становлення та розвитку Музею історії ХНУ імені В. Н. Каразіна, а також його діяльності, спрямованої на збереження і актуалізацію університетської пам'яті, а саме науково-фондову, експозиційно-виставкову, навчальну, проєктну, просвітницьку і самопрезентаційну форми роботи його співробітників. У висновку зазначено, що на різних етапах розвитку зміст основних напрямків діяльності (збереження, комунікація, презентація, виховання) залежав від суспільно-політичного контексту, особливо в радянський час. Занепад у розвитку Музею історії спостерігається в 1990-ті роки, що було з недостатнім фінансуванням вищої освіти. Переломним моментом стала реекспозиція музею в 2004 році з нагоди 200-річчя Каразінського університету. Крім нового приміщення Музей історії отримав переосмислення експозиції (презентації університетського минулого) і власної ролі в збереженні й актуалізації університетської пам'яті. Результатом цього переосмислення стала поява нових форм роботи – підготовка тимчасових виставок на регулярній основі, організація наукових і просвітницьких проєктів. Внаслідок того, що з 2013 року в концепції керівництва і колективу музею став розглядатися як «живий» музей», були зміщені акценти в формах його роботи вбік відкритої і цілеспрямованої комунікації як всередині університетського співтовариства, так і поза його межами - комунікація з відвідувачами, залучення їх до музейного життя, активізація співробітництва з іншими структурними підрозділами університету, організація студентського волонтерського руху, активний маркетинг за допомогою сторінок у соціальних мережах.

SUMMARY

The research is devoted to the study of the formation and development of Kharkiv University History Museum as well as its activities aimed at preserving and updating the university memory. The research and foundation, exposition and exhibition, educational, project and self-presentational forms of work of its employees are studied. The conclusion states that at different stages of development, the content of the main areas of activity (preservation, communication, presentation, education) depended on the socio-political context, especially in Soviet period. The decline in the development of the Museum of History is observed in the 1990s, which was due to insufficient funding of higher education. The turning point was the re-exposition of the museum in 2004 on the occasion of the 200th anniversary of the Karazin University. In addition to the new premises, the Museum of History received a rethinking of the exposition (presentation of the university's past) and its own role in preserving and updating the university's memory. The result of this rethinking was the emergence of new forms of work - preparation of temporary exhibitions on a regular basis, organization of scientific and educational projects. As a result of the fact that since 2013, in the concept of the management and the team, the museum began to be considered as a "living" museum", the emphasis in the forms of its work was shifted towards open and purposeful communication both within the university community and outside of it. Currently, the characteristic features of the development are communication with visitors, their involvement in museum life, activation of cooperation with other structural divisions of the university, organization of the student volunteer movement, active marketing with the help of pages in social networks.